

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)
ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра: публічного управління та адміністрування
(повна назва кафедри)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Суспільно-політичні аспекти
функціонування ринку туристично-медичних послуг
за умов надзвичайного стану»

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування заочної
форми навчання
Олексій СТЕПАНИШИН

Керівник: старша викладачка кафедри
публічного управління та
адміністрування,
Ганна ДІЛЬ

Рецензент: _____

АНОТАЦІЯ

Степанишин О.О. Суспільно-політичні аспекти функціонування ринку туристично-медичних послуг за умов надзвичайного стану. – Рукопис.

У магістерській роботі запропоновано розв'язання актуального наукового завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо функціонування ринку туристично-медичних послуг за умов надзвичайного стану.

Визначено, що під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднати відпочинок за кордоном з якісним медичним обслуговуванням. З'ясовано, що ринок туристичних і медичних послуг – це система економічних відносин з купівлі-продажу оздоровчих і медичних послуг, а також організації подорожей з метою їх отримання.

Доведено, що державне регулювання розвитку ринку туристично-медичних послуг є діяльністю: по-перше, щодо формування інституційної бази, в рамках якої здійснюються соціально-економічні процеси, що відбуваються в туристичній галузі; по-друге, діяльність, пов'язана з підбором та розстановкою кадрів, їх навчанням, підвищенням кваліфікації тощо; по-третє, діяльність, що спрямована на ефективне використання наявних фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів та підвищення якості туристично-медичних послуг.

Для України необхідно зробити наступні кроки: створити ефективну модель маркетингової політики охорони здоров'я; покращити матеріально-технічну базу та впровадити сучасні медичні технології; удосконалити нормативно-правову базу; пройти міжнародну сертифікацію; налаштувати сервіс і підняти якість послуг на вищий рівень.

Ключові слова: туризм, медичний туризм, оздоровчий туризм, ринок туристично-медичних послуг, організаційний механізм, державне регулювання, надзвичайний стан, карантинні обмеження.

SUMMARY

Stepanyshyn O.O. Socio-political aspects of the operation of the market of tourist and medical services under the conditions of a state of emergency. - Manuscript.

The master's thesis offers a solution to an actual scientific task, which consists in the theoretical substantiation and development of practical recommendations for the operation of the market of tourist and medical services under conditions of emergency.

It was determined that medical tourism is understood as the practice of providing medical services outside the country of residence, which allows you to combine vacation abroad with high-quality medical care. It was found that the market of tourist and medical services is a system of economic relations for the purchase and sale of health and medical services, as well as the organization of travel for the purpose of obtaining them.

It has been proven that the state regulation of the development of the tourism and medical services market is an activity: first, regarding the formation of the institutional base within which socio-economic processes taking place in the tourism industry are carried out; secondly, activities related to the selection and placement of personnel, their training, professional development, etc.; thirdly, activities aimed at effective use of available financial, material and technical, informational resources and improving the quality of tourist and medical services.

For Ukraine, it is necessary to take the following steps: create an effective model of health care marketing policy; improve the material and technical base and introduce modern medical technologies; to improve the legal framework; pass international certification; adjust the service and raise the quality of services to a higher level.

Key words: tourism, medical tourism, health tourism, market of tourist and medical services, organizational mechanism, state regulation, state of emergency, quarantine restrictions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ТУРИСТИЧНО-МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЗА УМОВ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	8
1.1. Генезис поняття, класифікаційні та специфічні ознаки туристично- медичних послуг	8
1.2. Ринок туристично-медичних послуг: сутність, підходи до сегментації та диференціації при карантинних обмеженнях.....	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНО-МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Аналіз механізмів державного регулювання розвитку ринку туристично-медичних послуг	24
2.2. Оцінка суспільно-політичних факторів, що впливають на розвиток ринку туристично-медичних послуг	34
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНО- МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄНИЙ ЧАС.....	43
3.1. Адаптація досвіду Туреччини щодо ефективного розвитку ринку туристично-медичних послуг.....	43
3.2. Організаційний механізм державного регулювання ринку туристично-медичних послуг	52
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні тенденції розвитку туризму полягають у виділенні з класичного туризму новітніх, різноманітних видів і форм, які дозволяють отримувати доходи від туристичних послуг і створюють перспективи виходу на нові, в тому числі міжнародні, ринки. Зростання ринку туристичних послуг визначається зростанням як попиту, так і пропозиції. Зростання пропозиції відбувається в основному за рахунок розвитку підприємництва, що зумовлено високими обсягами продажів і прибутковістю інвестицій, а також високим конкурентним потенціалом.

Серед нових форм і видів туризму, що підвищують соціально-економічний потенціал держави, виділяється медичний туризм, основною метою якого є організація лікування громадян за кордоном. Сектор медичного туризму є важливою частиною сфери послуг і відіграє важливу роль у покращенні торговельного балансу країни. З макроекономічної точки зору це викликано рядом факторів, таких як: демографія, фактори глобалізації, технологічні зміни. На додаток до факторів, перерахованих вище, важливу роль відіграють геополітичні та економічні тенденції, включаючи стратегію ціноутворення, споживчий попит і певні регіональні або економічні фактори, пов'язані з капіталовкладеннями та економічною політикою.

Розвиток світового ринку туристично-медичних послуг багато в чому складається під впливом світових технологічних зрушень. Технологічні прориви, особливо в таких сферах, як медичні технології, інформаційно-комунікаційні технології та біотехнології, значно розширили можливості вирішення завдань соціально-економічного розвитку, підвищення тривалості та якості життя населення багатьох країн.

Важливим фактором розвитку вітчизняного ринку туристично-медичних послуг є залучення України до такого перспективного сегмента світових економічних відносин, як міжнародну торгівлю медичними послугами. Вивчення та оцінка ступеня інтеграції України у міжнародну торгівлю медичними послугами є відправною точкою для розробки

пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності українського ринку туристично-медичних послуг у міжнародному масштабі.

Теоретико-методологічні основи функціонування та розвитку ринку туристично-медичних послуг у своїй науковій діяльності досліджували: В. Баєв, О. Бейдик, К. Діденко, Л. Волошенко, О. Гулич, В. Кифяк, О. Коваль, В. Малімон, М. Поворозник, О. Романів та інші.

Водночас в Україні практично відсутні дослідження з питань функціонування ринку туристично-медичних послуг в умовах надзвичайного стану (світова пандемія, військові дії тощо), а також розробки механізмів державного регулювання розвитку такого ринку в Україні. Вищевикладене зумовило вибір теми магістерської роботи.

Мета та завдання магістерської роботи. *Метою* магістерської роботи є обґрунтування теоретичних засад та прикладних аспектів функціонування ринку туристично-медичних послуг за умов надзвичайного стану.

Для досягнення мети магістерської роботи було визначено такі *завдання* дослідження:

- з'ясувати генезис поняття, класифікаційні та специфічні ознаки туристично-медичних послуг;
- визначити сутність, підходи до сегментації та диференціації при карантинних обмеженнях ринку туристично-медичних послуг;
- провести аналіз механізмів державного регулювання розвитку ринку туристично-медичних послуг;
- здійснити оцінку суспільно-політичних факторів, що впливають на розвиток ринку туристично-медичних послуг;
- запропонувати позитивні аспекти досвіду Туреччини щодо ефективного розвитку ринку туристично-медичних послуг у вітчизняну практику;
- удосконалити організаційний механізм державного регулювання ринку туристично-медичних послуг.

Об'єктом дослідження є відносини, які виникають на ринку туристично-медичних послуг.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти механізмів державного регулювання розвитку ринку туристично-медичних послуг в умовах надзвичайного стану.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких, як структурно-функціональний, статистичний, метод системного аналізу та синтезу, спостереження.

Інформаційною базою дослідження є вітчизняні та зарубіжні нормативні акти, наукові публікації та навчальні посібники.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків та практичних рекомендацій, які містяться в магістерській роботі, як в теоретичному, так і в практичному значенні при функціонуванні та подальшому розвитку ринку туристично-медичних послуг в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ТУРИСТИЧНО-МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЗА УМОВ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

1.1. Генезис поняття, класифікаційні та специфічні ознаки туристично-медичних послуг

Посилення систем охорони здоров'я та їх функціонування на більш справедливій основі визнано основними стратегіями боротьби зі злиднями та сприяння розвитку високої якості життя населення. Проблеми, пов'язані із системами охорони здоров'я, не обмежуються бідними країнами. У деяких багатих країнах є великі групи населення, які не мають доступу до медичної допомоги через несправедливу організації соціального захисту, а інших країнах ведеться боротьба проти зростання цін через неефективне використання ресурсів. У всьому світі існує велика різноманітність систем охорони здоров'я з різними організаційними структурами та національними підходами [6, с. 27].

На даний час країни розробляють і розвивають систему охорони здоров'я в відповідно до своїх потреб та наявних ресурсів, хоча ключовий завданням практично у всіх системах охорони здоров'я є первинна медична допомога та заходи громадської охорони здоров'я. У деяких країнах планування системи охорони здоров'я розподіляється між різними учасниками ринку.

В інших випадках вживаються узгоджені зусилля між державою, різними профспілковими організаціями та іншими об'єднаннями, іноді благодійні та релігійні організації також беруть участь у плануванні організації діяльності у секторі охорони здоров'я країни. У більшості випадків сектор охорони здоров'я в країні відображає історію, культуру та економіку держав, у яких він розвивається.

Ці особливості ускладнюють міжнародні порівняння та виключають універсальний стандарт розрахунку продуктивності та ефективності роботи. Відповідно до Всесвітньої організації охорони Здоров'я (ВООЗ), керівного та координуючий орган охорони здоров'я в рамках системи Організації Об'єднаних Націй, цілями систем охорони здоров'я є забезпечення здоров'я громадян, реагування на потреби населення, підвищення доступності медичні послуги.

Прогрес у їхньому досягненні залежить від того, як системи виконують чотири життєво важливі функції: надання медичних послуг, генерування ресурсів, фінансування та управління. Інші аспекти оцінки систем охорони здоров'я включають якість, ефективність, доступність та справедливість. Крім того, безперервність медичного обслуговування є однією з головних цілей, оскільки стабільні, послідовні медичні послуги значно підвищують якість медичної допомоги та позитивні результати лікування.

Згідно з термінологією ВООЗ, система охорони здоров'я складається з усіх організацій, інститутів, ресурсів та людей, основною метою яких є поліпшення, відновлення чи підтримання здоров'я. Зміцнення систем охорони здоров'я означає подолання основних труднощів до виконання завдань у таких областях [7, с. 48]:

- Кадрове забезпечення охорони здоров'я;
- Інфраструктура;
- Обладнання та ліки;
- Матеріально-технічне забезпечення;
- Відстеження прогресу;
- Ефективне фінансування.

Загальне охоплення послугами охорони здоров'я визначається як забезпечення того, щоб усі люди мали доступ до необхідних медичних послуг (включаючи профілактику, лікування, реабілітацію та паліативне лікування) достатнього якості, щоб бути ефективними, а також забезпечення того, щоб використання цих послуг не піддавало пацієнтів фінансових труднощів.

Таким чином, загальне охоплення послугами охорони здоров'я стало однією з головних цілей реформи охорони здоров'я у багатьох країнах та пріоритетним завданням ВООЗ. Для забезпечення високої якості медичних послуг, виходячи з історично сформованих способів залучення фінансових ресурсів кожна країна розробляє свій власний набір механізмів для досягнення трьох основних цілей системи охорони здоров'я: збереження здоров'я людей, лікування хворих та захист сімей від фінансових труднощів через медичні рахунки.

У сучасних умовах розвитку глобального ринку можна говорити про ефективність бізнес-стратегій, спрямованих на надання споживачеві максимального спектру послуг із забезпеченням зв'язку між досягнутими економічними вигодами, без зниження граничної корисності кожного з них у процесі збільшення обсягу сукупного попиту. З точки зору досягнення певного синергічного ефекту найбільш перспективним є медичний туризм, який поєднує в собі переваги туристичної подорожі з використанням загального або спеціалізованого туристично-медичного обслуговування.

Розвиток індустрії туризму разом із зростанням інтересу різних груп населення світу до медико-оздоровчих технологій і здорового способу життя призвели до появи нових перспективних видів туризму, серед яких відвідування туристичних місць до отримувати широкий спектр різноманітних медичних послуг, які обмежуються не тільки медичними операціями аж до хірургічних втручань, а й комплексом супутніх процедур, а саме: профілактика хронічних захворювань, профілактична діагностика на ранніх стадіях розвитку захворювання, дозвілля та реабілітація після ускладнень чи операцій.

Останніми роками внаслідок глобалізації, наслідками якої є стирання кордонів між країнами, у світі сформувався особливий потік туристів – людей, які виїжджають на лікування за кордон – і з кожним роком цей потік стає все більшим. Стрімкий розвиток індустрії медичного туризму за останні 10 років має кілька причин:

- зростання вартості лікування в країнах з розвинутою економікою;
- поява нового сегменту споживачів медичних послуг, які вважають за краще поєднувати якісне лікування за низькими цінами з можливістю отримати яскраві враження під час поїздок в інші країни;
- неможливо швидко отримати необхідну медичну допомогу в країнах Євросоюзу та в країнах Близького Сходу (очікування листів);
- відсутність якісної медичної допомоги та відповідних технологій діагностики та лікування в низці країн.

Туристично-медичні послуги включають туристичні подорожі, в яких головним мотиваційним чинником туристів є бажання досягти (або зберегти) стан, що визначається комплексним поняттям «здоров'я». Слід зазначити, що значення терміну «здоров'я» в сучасному трактуванні значно ширше загальноприйнятого уявлення про здоров'я як стан організму, вільний від хвороб, фізичних вад і дисфункцій. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає здоров'я як «стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад» [30].

В англomовній літературі для визначення напрямку туризму, спрямованого на оздоровлення, існує термін «оздоровчий туризм». Крім того, як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі, нормативно-правових актах і практиці господарювання використовується відносно велика кількість термінів для визначення видів діяльності, які трактують поняття «туристично-медичні послуги». Серед них є як широко поширені: оздоровчий туризм, медичний туризм, санаторно-курортний туризм, так і відносно нові: холістичний туризм, медичний туризм, оздоровчий туризм, курортний туризм. Крім того, формальні визначення цих явищ часто неоднозначні, а інколи навіть суперечливі. Нами проведено аналіз основних визначень поняття «медичний туризм» (табл.1.1).

Отже, аналізуючи праці вчених, ми все ж бачимо, що поняття, що розкривають сутність туристично-медичних послуг не тотожні. Оздоровчий туризм включає подорожі та відвідування санаторіїв та інших закладів, які

пропонують переважно оздоровчі послуги, що охоплюють широкий спектр від лікувальних до різноманітних оздоровчих і релаксаційних програм.

Таблиця 1.1

Систематизація поглядів вчених на трактування
поняття «медичний туризм»

№ з/п	Автор	Визначення поняття «медичний туризм»
1.	Ф.Ф. Шандор, М.П. Кляп [48]	«Медичний туризм (лікувально-оздоровчий туризм, оздоровчий туризм, лікувальний туризм, пологовий туризм) – різновид туризму, головною метою якого є лікування або перебування у медичних установах за межами своєї країни».
2.	П.М Корнева [19, с. 82]	Міжнародний медичний туризм – це специфічний вид суспільно корисної діяльності, спрямований на надання туристичних послуг лікувального й оздоровчого характеру у формі тимчасового виїзду окремої людини або групи осіб за кордон.
3.	Е.С. Гнедік [10]	Медичний туризм передбачає отримання медичної допомоги для подолання цілком певної конкретної проблеми зі здоров'ям. У такому контексті він тісно інтегрований із системою медичних установ, а оздоровчий туризм орієнтується на рекреаційно-туристичну інфраструктуру.
4.	А.В. Бабкін [25, с. 8]	Лікувально-оздоровчий туризм як діяльність, що характеризується переміщенням резидентів і нерезидентів в межах чи за межі державних кордонів на термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, цілях профілактики різноманітних захворювань організму людини. Домінанта цього напрямку туризму синтезує два поняття. Лікування – це комплекс заходів, спрямованих на полегшення, усунення симптомів та проявів діагностованих порушень життєдіяльності, нормалізацію порушених процесів життєдіяльності. Оздоровлення – це комплекс впливів на організм з ціллю покращення самопочуття і зміцнення здоров'я, що виходять за рамки лікування.
5.	М.П. Мальська, О.Ю. Бордун [25, с. 63]	Під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднувати відпочинок за кордоном з отриманням висококваліфікованої медичної допомоги. Медичний туризм передбачає першочергово отримання медичної допомоги для подолання цілком визначеної конкретної проблеми зі здоров'ям. В такому контексті він тісно інтегрований з системою медичних закладів

Примітка. Складено автором.

Ознаки оздоровчого туризму:

- перебування поза домом;
- зміцнення здоров'я - найважливіший мотив подорожі;
- відпочинок у спеціально організованих умовах.

При цьому під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднати відпочинок за кордоном з якісним медичним обслуговуванням. Медичний туризм - це перш за все пошук медичної допомоги для вирішення чітко визначеної конкретної проблеми здоров'я. Він тісно пов'язаний із системою медичних закладів. А оздоровчий туризм орієнтований на інфраструктуру відпочинку та туризму. Отже, головною особливістю надання туристично-медичних послуг є бажання отримати не екстрене лікування гострих і хронічних захворювань або лікувальні процедури. Але, звичайно, споживач туристично-медичних послуг, перетинаючи кордон іншої країни, занурюється в її природне, культурне та духовне середовище. У цьому сенсі такий пацієнт є повноцінним туристом.

З метою розвитку системи надання туристично-медичних послуг уряди деяких країн розробляють системи охорони здоров'я, в структуру якої входять лікувально-профілактичні заклади, туристичні агентства та страхові компанії, орієнтовані на медичний туризм. ВООЗ надає державам-членам допомогу у створенні стійких систем охорони здоров'я та просування до загального охоплення послугами охорони здоров'я шляхом [17, с. 75]:

- надання підтримки країнам у розробці, здійсненні та моніторингу надійної національної політики, стратегій у галузі охорони здоров'я;
- надання підтримки країнам у забезпеченні доступності справедливих комплексних медичних послуг, орієнтованих на інтереси людей, доступною ціною;
- сприяння доступу до недорогих, безпечних та ефективних лікарських засобів чи засобам та медичним технологіям;

– надання підтримки країнам у зміцненні їх інформаційних систем охорони здоров'я та розробки політики, заснованої на фактичних даних, а також у наданні інформації та фактичних даних з питань, пов'язаних з здоров'ям.

Експертами ВООЗ була запропонована класифікація економічних моделей систем охорони здоров'я в залежності від того, яку роль та функції виконує держава у цих процесах. Державна (бюджетна) модель, представлена у багатьох європейських країнах. У цій моделі значна роль належить державі, вона ж є головним покупцем та постачальником медичних послуг, забезпечуючи задоволення більшості суспільних потреб у сфері охорони здоров'я.

Основним каналом фінансування є державний бюджет. Фінансування охорони здоров'я (планування, організація, контроль) здійснюється державою (до 90%) з бюджетних джерел, а основною джерелом фінансування є податкові надходження. Система бюджетного фінансування охорони здоров'я базується на принципі безоплатності, це її головна особливість. Держава жорстко контролює більшість аспектів ринку медичних виробів та послуг, встановлює правила допуску та доступу на ринок. Переваги даної системи: безкоштовність та доступність, плановий розвиток, профілактична спрямованість, економічна ефективність.

Наступна модель фінансування системи охорони здоров'я називається модель страхування. Вона є найбільш поширеною у світі та представлена у таких країнах, як Німеччина, Японія, Канада, Бельгія та багато інших. Модель Бісмарка базується на принципах змішаної економіки, що поєднує ринок медичних послуг з розвинутою системою державного регулювання та соціальних гарантій.

Вона більш технологічна та оперативна, а також дозволяє використовувати ціла низка джерел фінансування. Дана система заснована на комплексному медичному страхуванні та передбачає фінансування за рахунок коштів, виплачуваних страхувальниками у спеціальні фонди. Розмір внеску

встановлюється у вигляді певного відсотка від заробітної плати, що забезпечує солідарну участь громадян у фінансуванні охорони здоров'я з принципом «здоровий платить за хворого, багатий - за бідного» [23, с. 118].

Ця модель передбачає мінімальну фінансову участь держави. Більшість фінансування соціального страхування лежить на страхувальниках. Однак ці фонди контролюються державою та є частиною державних фінансів. Система обов'язкового медичного страхування охоплює від 80 до 99,8% населення, що свідчить про високу доступність медичних послуг. Пацієнт має право на вільний вибір лікаря та медичного закладу.

Наступною у класифікації моделей охорони здоров'я є приватна модель, яка характеризується наданням медичних послуг переважно на платній основі, за рахунок коштів приватного страхування та власних коштів громадян. Сполучені Штати Америки та Ізраїль є яскравими представниками, які використовують цю модель. Ця система найменш доступна населенню, мало орієнтована на профілактику, але в той же час є найбільш динамічною та технологічною через сильну конкуренцію між постачальниками медичних послуг. Ринок грає ключову роль задоволення потреб у медичних послугах. Держава перебирає лише ті зобов'язання, які виконуються ринком, тобто охоплює медичну допомогу соціально незахищеним категоріям громадян: безробітним, незаможним та пенсіонерам [34, с. 82].

Далеко не всі громадяни можуть дозволити собі якісні медичні послуги, та проблема доступності медичної допомоги, на думку деяких експертів, тут стоїть дуже гостро. Більшість медичних послуг надається приватними медичними установами та приватними сімейними лікарями. Завдяки приватним страховим компаніям рівень конкуренції на ринку медичних послуг дуже високий, що позитивно позначається їх якості, але тільки фінансово забезпеченої частини населення. У цьому раціональне використання ресурсів не досягається.

Таким чином, роль держави у регулюванні ринку медичних товарів та туристично-медичних послуг менш значна, ніж у бюджетній та соціальній

системах страхування. На даний час ці моделі не представлені в чистому вигляді в жодній з економічно розвинених країн. У ряді країн пріоритетний розвиток отримує та чи інша система. Поряд із трьома основними організаційно-економічними моделями існує проміжний варіант, який поєднує в собі ознаки соціально-страхової та державної медицини – це бюджетно- страхова модель. Не дивлячись на різноманітність моделей систем охорони здоров'я, на особливості ринку медичних послуг у світі існують критерії оцінки ефективності систем захисту та охорони здоров'я, які є основою рейтингу країн світу.

1.2. Ринок туристично-медичних послуг: сутність, підходи до сегментації та диференціації при карантинних обмеженнях

Розвиток світового ринку туристично-медичних послуг багато в чому складається під впливом світових технологічних зрушень. Технологічні прориви, особливо в таких сферах, як медичні технології, інформаційно-комунікаційні технології та біотехнології, значно розширили можливості вирішення завдань соціально-економічного розвитку, підвищення тривалості та якості життя населення багатьох країн, а також розвитку туристичних дестинацій, що здатні задовольнити потреби туристів в медичних послугах.

Після світової пандемії COVID-19, вжиттям заходів щодо її стримування стало зрозумілим, що у глобальному масштабі пріоритетним є надання основних та невідкладних медичних послуг, які включають заходи, пов'язані з пандемією нової коронавірусної інфекції, профілактику та лікування інфекційних захворювань, репродуктивне здоров'я, здоров'я матері, новонароджених та дітей та інші надзвичайні ситуації. Важливою тенденцією у розвитку світової сфери охорони здоров'я є зростання доступності туристично-медичних послуг, що полягає в збільшенні кількості лікувально-профілактичних установ, здатних надавати послуги лікування, оздоровлення,

реабілітації, особливо для людей, які перенесли COVID-19 у важкій формі, і першочергово потребують відновлення фізичних та духовних сил.

Ринок туристичних і медичних послуг – це система економічних відносин з купівлі-продажу оздоровчих і медичних послуг, а також організації подорожей з метою їх отримання.

Факторами пріоритетного розвитку ринку туристичних та медичних послуг є:

- рівень розвитку медицини, медичної техніки тощо;
- витрати на діагностику та лікування;
- розвиток транспортного та готельного секторів;
- рівень мовної інтеграції в країні;
- нормативно-правова база;
- імідж держави;
- локалізація країни на карті світу.

Ринок туристично-медичних послуг включає такі обов'язкові компоненти (складові): покупець (турист, який має потребу в задоволенні послуги медико-оздоровчого характеру), виробник туристично-медичних послуг та товар (послуга) (рис. 1.1).

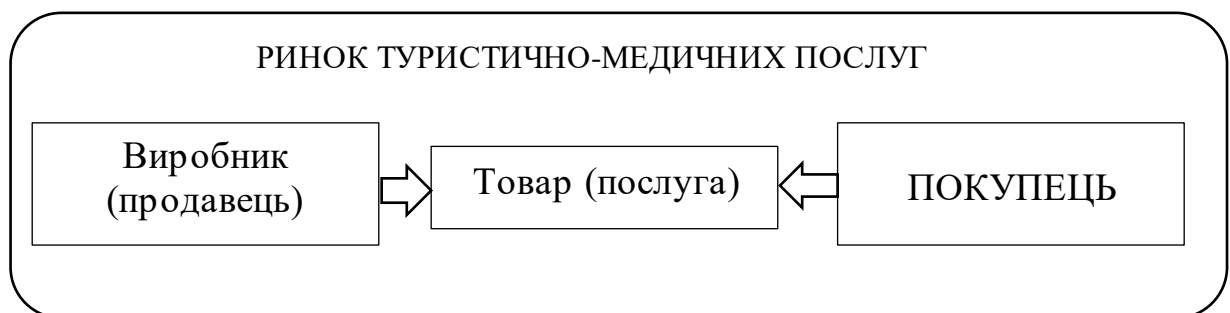

Рис. 1.1. Структура ринку туристично-медичних послуг

Примітка. Складено автором.

Продуктом на ринку туристично-медичних послуг є медична чи оздоровча послуга. До медичних послуг належать послуги з лікування та діагностики захворювань різних лікувально-діагностичних груп. Медичні послуги можна розділити на два основних класи:

1. Перший клас – життєво важливі медичні послуги, які поділяються на кілька підкласів:

- послуги, що надаються в екстремальних умовах, що загрожують життю людей;
- послуги, що надаються в перинатальному періоді;
- паліативна допомога при невиліковних захворюваннях.

2. Другий клас – медичні послуги з відновлення здоров'я у разі тимчасової втрати працездатності, які поділяються на кілька підкласів:

- медичні послуги з лікування гострих захворювань та допомоги при загостренні хронічних захворювань;
- послуги, що надаються для запобігання переходу особи від тимчасової втрати працездатності до інвалідності.

Медичні послуги можна поділити на кілька груп: послуги реабілітаційного туризму, оздоровчі послуги (санаторно-курортні та оздоровчі послуги). Послуги косметичного туризму (пластична хірургія, догляд за красою та косметичні послуги) також є продуктами ринку медичного туризму.

Покупцями послуг з медичного туризму є:

- безпосередні споживачі послуг;
- законні представники користувачів послуг – батьки неповнолітніх дітей; представники людей, які не можуть прийняти чи висловити своє рішення. До останньої категорії відносяться недієздатні та люди в комі. Рішення про виїзд до іншої країни для отримання медичної допомоги приймають представники, які можуть витратити кошти за домовленістю або за власним бажанням;
- непрямі замовники – юридичні особи (включаючи медичні установи в країні проживання медичного туриста), які уклали відповідні договори з постачальником послуг.

Основними суб'єктами, які створюють пропозицію на ринку туристично-медичних послуг є: виробники оздоровчих послуг, виробники

медичних послуг (виробники-продуценти) та виробники-посередники (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Суб'єкти, що створюють пропозицію на ринку туристично-медичних послуг

Примітка. Складено автором.

1. Виробники-продуценти медичних послуг - зареєстровані та ліцензовані в установленому порядку лікувально-профілактичні, санаторно-курортні та інші заклади охорони здоров'я будь-якої організаційно-правової форми, а також форми власності, що надають послуги зі збереження та відновлення здоров'я. Виробники медичних послуг надають послуги із збереження життя та повернення здоров'я. Виробники оздоровчих послуг пропонують послуги з збереження та підтримки станів здорового організму. Ця категорія також включає установи, які надають послуги для підтримки певного рівня хронічних станів та інвалідності.

2. Особливістю медичного туризму є те, що в більшості випадків кінцевий споживач медичної послуги не може придбати її безпосередньо у

виробника. Тому об'єктивною передумовою функціонування ринку туристично-медичних послуг є наявність проміжних виробників. Діяльність виробників-посередників характеризується низкою питань, пов'язаних з організацією туристичної поїздки, пошуком та укладанням договорів з виробниками медичних послуг, транспорту, розміщення тощо. Агенції медичного туризму пропонують туристам комплексне обслуговування, що виходить далеко за рамки послуг звичайного туристичного агентства. Агенції медичного туризму забезпечують організацію якісного та доступного медичного обслуговування до та після лікування, супровід під час лікування, складання плану лікування спільно з лікарями зарубіжних та вітчизняних клінік, а також оцінку співвідношення ціна-якість у різних медичних закладах.

Отже, специфіка ринку туристично-медичних послуг полягає в наданні послуг, що є сукупністю існуючих і потенційних товарів і послуг, спрямованих на охорону та відновлення здоров'я. Специфіка ринку туристичних і медичних послуг полягає в специфіці роботи медичного персоналу, коли збереження життя пацієнта, гуманітарна місія охорони здоров'я та етичний бік медичної діяльності значно переважають над економічною доцільністю та прибутковістю медичної діяльності. З іншого боку, в сучасному цивілізованому суспільстві медичні послуги, спрямовані на підвищення «якості життя», характеризуються високою економічною рентабельністю.

Важливим інструментом соціально-економічної оцінки поточного стану світового ринку регіонального туризму та медичних послуг є Європейський індекс здоров'я споживачів або індекс споживача послуг охорони здоров'я, який є комплексною оцінкою ефективності національних систем охорони здоров'я в країнах Європейського Союзу та розвитку туристичної складової. Для його розрахунку використовуються значення понад 40 вихідних параметрів, які розподілені на шість спеціалізованих функціональних областей: «Права пацієнта та інформація», «Доступність туристичних та медичних послуг», «Цифровізація системи охорони здоров'я» та інші.

Згідно значень даного індексу країни можна поділити на чотири групи:

- країни з виключно високим рівнем розвитку ринку туристично-медичних послуг: з орієнтацією на в'їзний туризм, високими показниками якості послуг та значним рівнем ціни; з орієнтацією на клієнтів з високим рівнем доходу; із спеціалізацією на вузькопрофільних високотехнологічних видах медичної допомоги (Швейцарія, Норвегія, Данія, Бельгія, Швеція тощо);

- країни з високим рівнем розвитку ринку туристично-медичних послуг: з орієнтацією як на потреби внутрішнього ринку, так і на туристичні потоки в'їзного туризму; з високим рівнем спеціалізації, вибором та розвитком кількох пріоритетних видів медичного туризму; з високим рівнем якості при порівняних цінах на туристично-медичні послуги (Австрія, Франція, Німеччина, Естонія, Чехія та ін.);

- країни з середнім рівнем розвитку ринку туристично-медичних послуг: медичний туризм супроводжує основним видам туристичних послуг, у ряді країн можна відзначити активний розвиток та просування нових брендів медичного туризму; характеризується середнім рівнем якості за відносно невисокого рівня цін; позиціонування в межах одного-двох найбільш затребуваних видів медичного туризму; з орієнтацією на масового споживача із середнім рівнем доходу (Іспанія, Італія, Хорватія, Ірландія, Литва, Греція та ін.);

- країни з низьким рівнем розвитку ринку туристично-медичних послуг: з орієнтацією на виїзний туризм; відсутність якісних медичних послуг на внутрішньому ринку (Польща, Болгарія, Румунія, Албанія).

Ринок туристично-медичних послуг має такі особливості:

- кваліфікаційні вимоги, що призводять до обмеження кількості практикуючих лікарів;

- специфічні вимоги, що призводять до обмеження кількості лікарень, які можуть запровадити певну цінову політику;

- недосконалість і специфічність конкуренції, які унеможливають залучення покупців шляхом зниження цін;

- медичні послуги неоднорідні та їх важко порівняти;

- немає прямого зв'язку між ціною та споживчими витратами, значну частину яких сплачують треті особи (родичі, роботодавці, які підлягають добровільному медичному страхуванню чи наданню соціальної премії);
- при наявності зовнішніх ефектів (екстерналій) надання медичних послуг дієво впливає не тільки на покупців цих послуг, а й на інших людей [56].

До воєнний період Україна мала високий потенціал щодо розвитку медичного туризму та отримання статусу регіональної дестинації із прийому туристичних потоків медико-оздоровчого характеру в рамках післякоронавірусного відновлення та реабілітації. Основними напрямками надання туристично-медичних послуг є:

Репродуктивне здоров'я. За останні роки зросла довіра іноземних туристів до українських репродуктологів. Кількість бажаючих поїхати на обстеження в Україну постійно зростає. Можливо, це пов'язано з хорошими показниками у сфері штучного запліднення або з тим, що донорство яйцеклітин і сурогатне материнство в Україні не так переслідуються законом, як у сусідніх країнах.

Стоматологія. Ця послуга найбільш популярна серед туристів, які приїжджають в Україну оздоровитися. Однією з причин є низька вартість процедури. Тому що страхування не покриває рахунки за стоматологію за кордоном. А по-друге, наші лікарі мають більший досвід роботи з проблемними зубами і в більшості випадків пацієнту вдається зберегти зуб, а іноді і всю щелепу. А західні лікарі видалили б пошкоджений зуб.

Кардіологія та кардіохірургія. Послуги в цій галузі медицини не менш популярні серед іноземців. Це пов'язано з наявністю потужного медичного обладнання та вартістю операції. Також варто зазначити, що українські лікарі також беруться за безнадійні випадки. І 90% цих операцій проходять успішно.

Офтальмологія. Одеський центр післяопікової патології ока не має аналогів у світі. За свою кар'єру він вилікував тисячі міжнародних пацієнтів і допоміг повернути зір людям з понад 50 країн. Водночас ми б хотіли бачити

покращення умов праці унікальних українських спеціалістів. Розвиток медичного туризму допоможе клініці покращити умови проживання пацієнтів та придбати якісне обладнання для збереження зору як українських, так і іноземних пацієнтів.

Клітинна інженерія. Розвиток клітинної терапії на вітчизняному ринку медичних послуг успішно конкурує із західними аналогами. В Україні працює єдиний у світі інноваційний сервіс зберігання мезенхімальних стромальних клітин. Матеріали, що зберігаються у Київському інституті клітинної терапії, допомагають пацієнтам з усього світу відновлюватися після травм і операцій. Крім того, тисячі іноземних пацієнтів приїжджають в Україну, щоб омолодити свій організм за допомогою стовбурових клітин і плазми крові.

Санаторно-курортне лікування, реабілітація. Україна славиться своїми лікувальними курортами. До них відносяться міста-курорти Закарпаття, Трускавець, Миргород, Хмільник, Моршин та інші. Іноземці відвідують такі місця, щоб відновитися після операції та покращити здоров'я опорно-рухового апарату чи імунної системи.

Отже, держава має бути зацікавлена у розвитку туристично-медичного напрямку. Питання в'їзного медичного туризму зараз є дуже актуальним і має бути винесене як один із пріоритетних напрямів розвитку туристичної галузі зокрема та української економіки в цілому, і звісно на цьому етапі потребує державної підтримки. Держава має підтримувати та сприяти розвитку напрямків, які користуються попитом у рамках лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Збільшення притоку іноземних туристів з лікувально-оздоровчою метою призведе до отримання додаткових надходжень в економіку держави, залучить іноземні інвестиції та стимулюватиме розвиток лікувальної, санаторно-курортної галузі.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНО-МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз механізмів державного регулювання розвитку ринку туристично-медичних послуг

Формування та розвиток туристичної індустрії в Україні розпочався ще за радянських часів. Багаті природні ресурси та сприятливі кліматичні особливості сприяли припливу значної кількості туристів з інших колишніх союзних держав з-за кордону.

У зв'язку з цим почала зростати і роль управління туристичної галузі, формуватися туристична індустрія, розроблятися нормативно-законодавча база управління туристичних послуг. Слід зазначити, що «розвиток туризму в став набувати офіційних рис у 1962 році, коли був створена республіканська рада з туризму та екскурсій, яка мала в своєму розпорядженні висококласними гідями та інструкторами з туризму та альпінізму [47, с.36].

У процесі формування ринкової економіки України недостатньо вивчено проблеми формування та розвитку ринку туристично-медичних послуг. Важливо відзначити, що з здобуттям незалежності та переходом економіки іноземних держав на ринкові відносини темпи розвитку сфери туризму в країні стали слабшати, причинами якого стали політичні нестабільність у країні, відсутність єдиного органу управління галуззю, незадовільний стан інфраструктури обслуговування та відсутність кваліфікованих кадрів, які працюють у нових умовах господарювання.

У сучасних умовах державної незалежності країна має величезний туристичний потенціал, оскільки існують відомі культурно-історичні спадщини, самобутня культура, вигідне географічне розташування, різноманітність природних ландшафтів. Україна дійсно примітна багатовіковою історією та унікальним кліматом. Україна є повноправним

членом Світової туристичної організації, що стало реальною основою для інтеграції туристичного сектора країни у світовий туристичний простір.

Державне регулювання розвитку ринку туристично-медичних послуг є діяльністю:

по-перше, щодо формування інституційної бази, в рамках якої здійснюються соціально-економічні процеси, що відбуваються в туристичній галузі;

по-друге, діяльність, пов'язана з підбором та розстановкою кадрів, їх навчанням, підвищенням кваліфікації тощо;

по-третє, діяльність, що спрямована на ефективне використання наявних фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів та підвищення якості туристично-медичних послуг.

Слід зазначити, що у державі в галузі інституційного розвитку ринку туристично-медичних послуг вжито дієвих заходів. Всі ці заходи позитивно відбилися на стані формування та розвитку ринку туристично-медичних послуг у період державної незалежності. Ринок туристично-медичних послуг значно розширив спектр наданих послуг – від простого до історичного, культурного, оздоровчо-розважального та інших видів туристичних послуг. На експертний погляд, за наявності у державі значних туристичних ресурсів є всі передумови на формування туристичного комплексу не просто як декларативно пріоритетної сфери економіки, а як міжгалузевого комплексу, що реально дає економіці країни соціальні, економічні, політичні дивіденди та вигоди [1, с.23].

Важливо, що Уряд держави приділяє особливу увагу розвитку туристичної галузі, враховуючи її роль у формуванні валового внутрішнього продукту, активізації зовнішньо-торгівельного балансу, забезпечення зайнятості населення та створення додаткових робочих місць. Суттєві зміни останніх років в управлінні туризму в Україні пов'язані зі стратегічними пріоритетами. Наприклад, ще 2010 р. у посланні Президента було відзначено, що «розвиток туризму та його інфраструктури як один з перспективних

напрямів має бути серед найважливіших завдань відповідних органів та структур».

Слід зазначити, що дієві заходи Уряду щодо формування інституційної основи, створення сприятливих умов сприяли зростанню кількості туристичних фірм країні. Це у свою черга призвело до збільшення кількості іноземних туристів, створення туристичних маршрутів для внутрішнього туризму, залучення інвестицій, вдосконалення інфраструктури.

З метою ще більшого розвитку сфери туризму, ефективного використання наявних можливостей у цьому напрямі, розвитку інфраструктури туризму, покращення якості обслуговування, розширення процесу державного регулювання та підтримки внутрішнього та закордонного туризму, є потреба у максимально більшому залученні інвестицій у цю сферу та підготовки талановитих кадрів.

З ініціативи Президента України В. Зеленського з метою розвитку індустрії туризму 2018 рік був оголошений «Роком розвитку туризму», а 2019-2021 роки оголошено «Роками розвитку села, туризму та народного ремесла», головною метою якої є забезпечення сприятливих умов ефективної організації роботи суб'єктів туристичної діяльності та на цій основі створення в країні ефективного та конкурентоспроможного ринку туристичних послуг, що забезпечує можливостями для задоволення потреб іноземних та місцевих громадян [8, с. 28].

Це говорить про те, що даний вид діяльності в Україні займає одну з лідируючих позицій в економіці країни та є перспективною для її подальшого соціально-економічного розвитку. Відповідно до Постанови Уряду України від 12 квітня 2018 року, №189 затверджено список туристичних об'єктів, на будівництво яких ввезення обладнання, техніки та будівельних матеріалів, звільнених від податку на додану вартість та мита.

Проте вже в 2020 р. у зв'язку з поширенням коронавірусної інфекції та закриттям кордонів кількість туристів знизився майже на 3,6 рази. Звичайно,

це непередбачена обставина негативно вплинуло на розвиток ринку туристично-медичних послуг в державі.

Слід зазначити, що за даними Всесвітньої туристичної організації, кількість туристів, які в'їхали до України у 2018 році зросло одразу на 190%, тобто з 431 тис. у 2017 році до 1,2 млн. осіб у 2018 року. Цей показник є найбільшим зростанням туристичного потоку в світі. Сталося це, втім, на експертний погляд, переважно за рахунок відкриття кордону.

Тим не менш, аналіз сучасного стану в'їзного та внутрішнього туризму в країні вказує на недостатній рівень його розвитку, як якісним, і за кількісним характеристикам. Інтерес представляє аналіз вкладу туризму в Україні у формуванні валового внутрішнього продукту (ВВП) порівняно з іншими країнами СНД. Внесок туризму у ВВП країн СНД за основними туристським напрямкам у 2018 році найкращий показник вкладу туризму у ВВП. Україна займає 3 місце серед 8 країн СНД, і 109 місце зі 175 країн світу. На експертний погляд, оцінити розвиток ринку туристичних послуг у країні можна з використанням рейтингу країн з розвитку сектору туризму та подорожей [18, с.88].

Аналіз динаміки та структури туристичних послуг дозволяють констатувати, що зберігаються серйозні проблеми, які стримують зростання туристичних послуг України. У рамках стратегії розвитку туризму в Україні період до 2030 року визначено пріоритетні напрямки розвитку туристичної галузі, які є фактором формування планів та підприємницьких ініціатив громадян у розвитку туристичного комплексу країни загалом та у регіонах зокрема.

Довгий час медичний туризм в Україні був виїзний, тобто працював на відправлення пацієнтів за кордон, у країни з високим рівнем медичного обслуговування, такими улюбленими місцями для поправки здоров'я в українців стали Ізраїль, Німеччина, Туреччина, Південна Корея.

Однак, у зв'язку зі зростанням рівня охорони здоров'я України та медицини в цілому, все більша кількість зарубіжних гостей прагнуть

потрапити на прийом до наших вітчизняним лікарям та отримати швидке, високоточне обстеження у приватних клініках нашої країни. Слід констатувати, що місце, яке займає Україна міжнародному ринку медичних послуг, що не відповідає її економічному та інтелектуального потенціалу. Для збільшення частки медичних послуг в експорті Україна має проводити більш ефективну та цілеспрямовану політику.

Сектор світового медичного туризму на сьогоднішній день має один із найвищих показників темпу зростання та розвитку, понад 50 країн вказують розвиток медичного туризму як одну із цілей національної політики. Розвиток медичного туризму стало причиною зародження нової концепції охорони здоров'я.

Відповідно до цієї концепції, у разі, якщо людина не може отримати належну медичну допомогу в рідній країні, він може звернутися до іншої країни, обравши клініку та лікаря, які пропонують необхідне лікування. Медичний туризм в умовах зростаючої міжнародної конкуренції стимулює медицину до швидшого розвитку.

Розглядаючи класифікацію медичного туризму, то щодо просторового ознакою, що виділяють такі види медичного туризму: внутрішній, в'їзний та виїзний відповідно. Під внутрішнім медичним туризмом маються на увазі поїздки, що носять ендогенний характер (лікування здійснюється у країні). Під в'їзним медичним туризмом розуміється відвідування певної країни іноземними громадянами з одержання медичної допомоги. Під виїзним же медичним туризмом, навпаки, розуміються поїздки громадян з однієї держави до іншої на лікування [49, с.114].

Важливим фактором ефективного функціонування ринку туристично-медичних послуг є належний стан системи охорони здоров'я в країні. Система охорони здоров'я у широкому розумінні – це сукупність усіх організацій, інститутів, методів управління та ресурсів, призначених та що використовуються з метою поліпшення здоров'я населення.

Зміщення акценту на здоров'ї старіючого населення та зростання неінфекційних захворювань призводять до того, що галузь переходить від лікування захворювань у короткостроковій перспективі до профілактики та лікування захворювань та сприяння загального благополуччя у довгостроковій перспективі.

Особлива увага до цих ініціативним заходам, які зазвичай об'єднуються під егідою охорони здоров'я населення, вимагатиме відповідної зміни у тому, як взаємодіють уряди, постачальники, платники та інші партнери по сектору охорони здоров'я, вони повинні працювати разом для координації надання догляду та послуг для найбільш уразливих груп населення. Це може бути досягнуто тільки за наявності підтримуючої структури фінансового стимулювання та перерозподіл професійних повноважень між групами, що здійснюють догляд [40, с.74].

Охорона здоров'я розвивається як комплексна система, де кожен елемент, кожна ланка, кожен рівень грає свою роль, але при цьому нерозривно пов'язаний з іншими. У сучасних умовах, коли все більша увага приділяється задоволенню потреб населення в якісній медичній допомозі, успішного функціонування системи охорони здоров'я необхідні достатні кадрові ресурси, фінансові засоби, матеріали та обладнання, транспорт, технології, інформація та комунікації, а також сучасні управлінські структури.

Значним заходом державного регулювання у охороні здоров'я є щорічне формування базової програми державних гарантій, затвердженої Кабінетом Міністрів України, яка передбачає затвердження:

- правила надання медичної допомоги;
- нормативів обсягів медичної допомоги на одну застраховану особу;
- нормативів фінансових витрат за одиницю обсягу медичної допомоги;
- нормативів фінансового забезпечення базової програми обов'язкового медичного страхування на одну застраховану особу.

У свою чергу суб'єкт держави розробляє територіальну програму державних гарантій, де визначено способи відшкодування витрат медичної

допомоги, структура тарифу та умови надання медичної допомоги (граничний термін, умови госпіталізації, час запису, очікування лікаря).

Сьогодні в Україні ведеться пошук напрямів розвитку, оптимізації у всіх сферах охорони здоров'я та зміцнення здоров'я населення. Відповідно, розуміння здоров'я як соціально значущого аспекту благополуччя стає все більш загально визнаним, а роль системи охорони здоров'я та профілактичної допомоги у системі цінностей громадян зростає. Одночасно у цій сфері розвиваються негативні тенденції, зокрема, показниках здоров'я та в системі охорони здоров'я в цілому.

Нерівномірність розвитку системи охорони здоров'я стала більш очевидною, а незадоволення населення медичним персоналом та якістю послуг, що надаються, зросло. Якщо звернеться до витоків нинішньої кризи, варто зазначити, що в системі охорони здоров'я України він триває вже кілька років. Незважаючи на реформування медичного сектору, на велику кількість лікарень та достатній обсяг персоналу, вони не змогли забезпечити людям прийнятний рівень медичного обслуговування [20, с.66].

В основному це пов'язано з зберігається нестачею коштів, медичного та технічного обладнання та видаткових матеріалів, а також з неефективною організацією служб надання медичної допомоги. В результаті якість послуг та їх доступність залишаються достатньо низькими. Оперативно вирішити завдання загального доступу до лікарів могли б мобільні пункти. Саме на їх поширення, очевидно, слід звертати увагу при подальше реформування в найближчі роки.

На даний час, як і раніше, ведеться пошук шляхів вирішення вищевказаних проблем. Вони широко розглядаються в наукових журналах, професійних конференціях, засобах масової інформації. Варіанти вирішення проблем системи медичних послуг та системи охорони здоров'я в цілому, можна уявити наступним чином:

- пошук реальних цілей для подальшого розвитку системи охорони здоров'я;

- демократизація та розширення прав постачальників медичних послуг та пацієнтів;
- забезпечення свободи від монопольного панування центральних органів управління;
- диверсифікація всіх видів діяльності та розробка нових підходів до надання послуг, у тому числі послуг, що надаються на платній основі.

За підсумками проведеної роботи, не дивлячись на постійне реформування та реалізацію різних програм та заходів підтримки, до основних проблем вітчизняної системи охорони здоров'я належить [28, с.116]:

- нерівномірність розвитку системи охорони здоров'я та збільшення невдоволення населення медичним персоналом та якістю наданих послуг;
- збільшення частки недержавних (приватних) медичних організацій, оскільки даний тренд ставить під сумнів ефективність системи страхування України;
- скорочення кількості лікарняних установ – це одна з головних причин зростання навантаження на лікарів;
- система охорони здоров'я нині виявилася повністю залежною від держави та її керівних органів.

Розглянувши вище перелічені основні проблеми, можна дійти невтішного висновку, що необхідне загальне перетворення системи охорони здоров'я. Без перегляду всієї системи, охорона здоров'я може критично деградувати, остаточно втративши можливість наблизитись за якістю до стандартів розвинених країн світу.

Важливим фактором розвитку вітчизняного ринку туристично-медичних послуг є залучення України до такого перспективного сегмента світових економічних відносин, як міжнародну торгівлю туристично-медичними послугами. Вивчення та оцінка ступеня інтеграції України у міжнародну торгівлю туристично-медичними послугами є відправною точкою для розробки пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності українського ринку туристично-медичних послуг у міжнародному масштабі.

Для успішного розвитку інфраструктури туризму в Україні визначальним є приплив інвестиції, як внутрішніх, так і зарубіжних, насамперед у розвиток мережі готелів туристичного класу та, зокрема, малих готелів. У цьому напрямі можна відзначити зусилля Уряду України щодо будівництва мережі готелів, які забезпечують розміщення туристів.

Однак суттєвою проблемою для сучасного етапу розвитку держави залишається невідповідність якості наданих послуг та сучасного туристичного попиту. Таким чином, тенденції розвитку ринку туристичних послуг України, його сучасний стан та перспективи розвитку, а також питання управління туристичної індустрії показує, що основними напрямками його вдосконалення є:

- подальший розвиток туристичної інфраструктури;
- значне оновлення, а на деяких об'єктах формування нової матеріально-технічної бази;
- підготовка висококваліфікованих спеціалістів для даної сфери діяльності;
- рекламування та просування національної туристичної продукту на зовнішніх та внутрішніх ринках, розвиток не тільки перспективних видів туристичних послуг, а й розвиток регіонального туризму.

Таким чином, Україна має великий потенціал у розвитку санаторно-курортної галузі. Проте матеріально-технічна база санаторно-курортної інфраструктури підлягає оновленню та реконструкції. Для цього потрібна державна підтримка, вироблення стратегії та політики розвитку санаторно-курортної галузі, запозичення закордонного досвіду, вкладення коштів та залучення інвестицій.

Виходячи із проведеного комплексного аналізу сучасного стану ринку туристично-медичних послуг та його складових елементів, нами розроблено перелік заходів щодо оптимізації розвитку ринку туристично-медичних послуг в Україні (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Заходи оптимізації розвитку ринку медичного туризму в Україні

Управлінський рівень заходів	Суб'єкт виконання	Зміст заходів
Глобальний	Міжнародні організації, регіональні об'єднання, асоціативні структури та інші глобальні суб'єкти	Популяризація розвитку медичного туризму у світі. Посилення форм міжнародної економічної інтеграції. Протекція розвитку медичному туризму в Україні.
Макрорівень	Органи державної влади (державні органи законодавчої, виконавчої та судової влади)	Лібералізація візових та прикордонних процедур. Формування системи інформаційно-маркетингового забезпечення ринку медичного туризму. Сприяння захисту та розвитку рекреаційних історико-культурних об'єктів державного значення (правове, фінансове та інформаційне забезпечення).
Мезорівень	Органи місцевого самоврядування, місцеві громади, асоціативні структури, центри регіонального розвитку	Адаптація системи інформаційно-маркетингового забезпечення ринку медичного туризму. Обслуговування рекреаційних історико-культурних об'єктів регіонального значення.
Мікрорівень	Компанії, фірми, підприємства, об'єднання підприємств, торгово-промислові групи, ТНК, організації	Адміністрування системи інформаційно-маркетингового забезпечення ринку медичного туризму. Залучення туристів у дестинації розміщення рекреаційних історико-культурних об'єктів регіонального значення.
Особистий рівень	Туристи, супроводжуючі особи, місцеве населення	Інформування та здійснення турів, комунікаційні процеси, розрахунки.

Примітка. Складено автором.

Отже, вирішення цих питань передбачає формування інституційних основ розвитку індустрії туризму, впровадження та використання міжнародних стандартів з надання туристичних послуг, формування та розвиток туристичних кластерів, як інституційних структурних одиниць із залучення та ефективного використання зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

2.2. Оцінка суспільно-політичних факторів, що впливають на розвиток ринку туристично-медичних послуг

Наразі виникла нова зона глобального конкурентного протистояння між національними економіками – це медичний туризм, оскільки за останні роки він набув статусу одного з найважливіших конкурентних елементів ефективної сервіс-орієнтованої економіки. Подальше ігнорування її «соціальної значущості може призвести до непоправних втрат для вітчизняної економіки, що може уповільнити розвиток усєї національної системи охорони здоров'я та законсервувати її неефективні методи та інструменти» [44].

Ринок туристично-медичного туризму за кордоном має чітку тенденцію до зростання, оскільки є висококонкурентним та високоприбутковим сегментом глобального ринку послуг. Це означає стратегічну інтеграцію регіонів України з високим потенціалом розвитку туристично-медичних послуг у світовий ринок. Система туризму є природною необхідністю. Тому доцільним є певний протекціонізм з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, що виражається в системі преференцій, пільговому оподаткуванні та наданні фінансово-кредитних стимулів для розвитку та використання потенціалу регіональних ринків туристично-медичних послуг в Україні.

Слід підкреслити, що навіть без прямої фінансової підтримки суб'єктів чи інфраструктури регіонального ринку туристично-медичних послуг державні органи у туристичній сфері повинні забезпечити комплексну інформаційну підтримку через формування чітких державних програм зміцнення іміджу країни. Створення та просування власного туристичного бренду з акцентом на унікальність та переваги медичного туризму в конкретних регіонах країни (таких як Німеччина, Ізраїль, Індія та ін.). Необхідно також встановити ключові вимоги та контролювати їх, щоб забезпечити безпеку медичних туристів і забезпечити відповідальність за результати. Нарешті, приплив медичних туристів у світі, безперечно,

зростатиме як на міжрегіональному, так і на міждержавному рівнях. Цьому сприяє сукупний вплив потужних соціальних і політичних факторів.

Охарактеризуємо основні фактори, що впливають на ефективність функціонування ринку туристично-медичних послуг.

1. Зібраний та накопичений досвід медичної практики в ключових регіонах світу. Виробники медичних пристроїв і фармацевтичні компанії по всьому світу створюють сприятливе середовище для широких інновацій. Створені сприятливі умови для споживачів послуг медичного туризму за принципом «Дім далеко від дому».

2. Державна підтримка сфери медичного туризму, зменшення нормативних обмежень щодо діяльності учасників ринку. У багатьох країнах медичний туризм розглядається на державному рівні як перспективна можливість соціально-економічного зростання регіонів і, отже, стимулювання розвитку великих зон медичного туризму, а також формування національних офісів (центрів, офісів) та розробка глобальних маркетингових рекламних кампаній для позиціонування окремих регіонів як центрів медичного туризму (ОАЕ, Китай, Німеччина та ін.). Крім того, законодавство країн ЄС передбачає транскордонне переміщення медичних послуг і медичного персоналу, взаємне визнання сертифікатів і кваліфікаційних стандартів, а також вільний вибір країни лікування з правом на відшкодування витрат.

3. Переміщення потреб здорового стану в сферу споживчих пріоритетів населення. Сьогодні «системи охорони здоров'я є відображенням глобалізованої культури споживання». Люди в усьому світі цінують здоров'я як невід'ємну частину життя. 48% українців і поляків, 41% німців, 40% італійців і 35% шведів назвали здоров'я найважливішою особистою проблемою (після фінансових труднощів) [52, с. 251].

4. Зміни соціально-демографічної структури населення. 2010-2020 рр. – це період переходу представників найбільшої генерації «бебі-буму» 1946-1964 рр. у старші вікові групи, які схильні до туристичних поїздок незалежно

від туристичного сезону і за своїм віком належать до цих категорії у лікувальному туризмі.

5. Уніфікація медичних стандартів у різних країнах, у тому числі шляхом акредитації медичних установ. Висновки та рекомендації для отримання найкращих медичних результатів закріплені в так званій «системі форм», яка базується на стандартах якості (протоколах) лікування загальних захворювань, яких повинні відповідати всі медичні заклади, що підвищує гарантії якості та безпеки медичних послуг в нерівних умовах вартості.

6. Комерціалізація медичної галузі як державної, так і приватної форм власності та регіональна диференціація цін. У звіті ВООЗ за 2008 рік було зазначено, що «глобальна система охорони здоров'я прямує до нерегульованої комерціалізації», особливо в галузі стоматології. Однак ціни на лікування сильно відрізняються в залежності від регіону.

7. Активізація діяльності страхових компаній у корпоративному та індивідуальному секторах для виконання страхових зобов'язань з надання медичних послуг за кордоном. Страхові компанії є стратегічними партнерами всіх суб'єктів ринку медичних послуг, оскільки мають можливість інтегрувати інтереси та ресурси надавача та потенційного споживача (особи чи роботодавця) медичних послуг.

8. Зменшення транспортних витрат до основних туристичних напрямків, особливо авіа. Розширення доступу до авіасполучення, зокрема до США та ЄС як найбільших «центрів імпорту» медичних туристів, допоможе збільшити потік медичних туристів до всіх міжнародних напрямків.

9. Посилення міграційних процесів робочої сили з метою працевлаштування за кордоном, глобалізація трудових ресурсів, зв'язки між колишніми метрополіями та колоніями. Процеси глобалізації сприятимуть мобільності робочої сили як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі та часто включають можливість постійного проживання в країні перебування. Однак перше і друге покоління емігрантів мають досить тісні

зв'язки і часто одночасно планують медичну реабілітацію на батьківщині, чому сприяють їхні ментальні цінності та відсутність мовного бар'єру.

10. Використання інформаційно-комунікаційних процесів на ринку медичного туризму через Інтернет. Тільки в ЄС 23 мільйони євро було інвестовано в технології електронної охорони здоров'я, щоб забезпечити електронний обмін інформацією про пацієнтів та їх лікування між державами-членами ЄС [55]. Агенції медичного туризму та міжнародні філії клінік безпосередньо залежать від кількості іноземних пацієнтів, залучених до Інтернету через онлайн-сервіси.

11. Зростання попиту на амбулаторні медичні послуги, в тому числі хірургічні, тривалість яких значно скорочується завдяки вдосконаленню медичного обладнання. Тільки в Сполучених Штатах за останні 10 років обсяг амбулаторних медичних послуг зріс втричі і становить близько 40 мільйонів пацієнтів у сфері амбулаторної хірургії, сучасні медичні технології якої дозволяють виконувати до 75% усіх медичних процедур у Сполучені Штати, які будуть виконані. короткий термін перебування за кордоном за значно дешевшими цінами (ринопластика в США коштує \$5000, в Сінгапурі з тижневою відпусткою - \$3000).

12. Значне зростання споживчого попиту на стоматологічні послуги та естетичну (пластичну) хірургію. Традиційно найбільшим попитом серед медичних туристів користуються стоматологія, пластична хірургія, ортопедія та кардіологія, а перший із двох напрямків – у більшості розвинених країн світу (США, Сінгапур, Велика Британія, Німеччина) і в тому числі в Україні, оскільки стоматологічні послуги є найпопулярнішими і потребують 95–97% населення світу, а пластична хірургія є гострою потребою заможного населення.

13. Посилення конкуренції між регіонами та країнами за медичних туристів у зв'язку зі зростанням вимог споживачів при виборі послуг медичного туризму. Зростання обізнаності та попиту споживачів на ринку медичного туризму призведе до посилення конкуренції між основними

гравцями цього ринку, що призведе до подальшого підвищення якості медичних послуг і, в свою чергу, сприятиме появі нових туристичні потоки.

14. Наслідки світової фінансово-економічної кризи. Хоча «медичний туризм не застрахований від рецесії», світова фінансова криза створила стимули для майбутнього розвитку. В умовах економічного спаду кожен уряд стикається з необхідністю скорочення державних витрат, у тому числі на охорону здоров'я, тому багато пацієнтів розглядають лікування за кордоном як життєздатний варіант.

При вивченні та аналізі туристично-медичних послуг вкрай важливим є виявлення факторів, що впливають на обсяг попиту на ці послуги у сучасних умовах. Ми вважаємо, що під час аналізу стану ринку туристично-медичних послуг необхідно виявити фактори, що впливають на основний елемент даного ринку – обсяг попиту. Як відомо, обсяг попиту на туристичні послуги залежить від багатьох факторів і на експертний погляд, їх доцільно розділити на загальні та специфічні.

На експертний погляд, чисельність населення та її зростання незначно впливають на туристичний попит. Країни з великим населенням, але низьким середнім рівнем доходів мають обмежені можливості для туризму, як внутрішнього, так і міжнародного.

Індустріалізація економіки не тільки виробляє доходні структури та перерозподіл доходів, сприятливі для туризму, але також сприяє зростанню попиту на туризм у частини розваг, відпочинку та зміцнення здоров'я. Збільшення вільного часу та оплачувані відпустки як соціальні потреби збільшують попит на туризм.

Мотивація та ставлення до подорожей. тісно пов'язані соціальні і культурні чинники є основними мотивами, бажаннями та очікуваннями, пов'язаними з подорожами. Критерій, за яким потенційні туристи можуть судити про туристичні товари, є менш однорідним і специфічним, ніж у більшості інших товарів.

Можливості для подорожей та інтенсивність маркетингу в туризм. Попит на туризм тим вищий, чим більше місць призначень, відмінностей у цінах, типів місць розташування. Все це дозволяє туристам зробити вибір із широкого ряду можливостей місць відпочинку.

Ціна та попит на туристичні послуги. У туризмі ціна – це головний фактор, що визначає попит. Цінова еластичність попиту на туристичні послуги є високою, так як попит на подорожі є дискретним, і він може бути задоволений різними шляхами, кожен з яких оцінюється потенційними потребами, і пропонується для рівного або, принаймні порівнянного задоволення потреб туристів [39, с.118].

Зараз в Україні фактично функціонують дві паралельні системи регулювання обігу ліків – одна за національними правилами, інша – за правилами ЄАЕС. Це створює додаткове адміністративне навантаження як на бізнес, і на регуляторні органи.

За даними Міністерства промислової торгівлі, основну частку експорту складають вакцини, ноотропні засоби, препарати для лікування неврологічних та офтальмологічних захворювань, імуномодулятори, препарати для лікування серцево-судинних захворювань, гастроентерологічних, інфекційних захворювань, порушень обміну речовин, лікарські засоби для лікування туберкульозу, ВІЛ/СНІДу, онкологічних захворювань, цукрового діабету.

Це стосується в першу чергу до тих способів пересування, які вибере турист, їхня вартість, часу необхідного для подорожі та комбінації комфорту, швидкості та надійності. Крім того, беруться до уваги такі фактори, як візова медична перевірка, контроль валюти, митниця. Оскільки користь та якість цих послуг важливі для туриста, вони включаються як елементи турпродукту [45, с.24].

Сприйняття туристів суб'єктивні за своєю природою. Очевидно, що ідеї та уявлення, з якими асоціюється це місце призначення є важливими факторами, що впливають на величину попиту. На успішний розвиток туристичної сфери впливають і зовнішні фактори, які мало вивчені та не

завжди їм приділяється належна увага. Важливим фактором, що впливає на формування та розвиток ринку туристичних послуг у державі, є підготовка кваліфікованих кадрів у цій сфері.

Ми вважаємо, що особливість управління кадровими ресурсами на ринку туристичних послуг полягає в тому, що персонал даного ринку є невід'ємним елементом самої системи, яку неможливо замінити на автоматизовані системи управління. Ринкові відносини, що формуються, пред'являють певні вимоги до організації туристичних послуг, одним із елементів якого виступає система управління людським капіталом. Однак, ми вважаємо, що на сучасному етапі підготовка висококваліфікованих фахівців для туристичної індустрії не повною мірою відповідає вимог сучасного світу [51, с.143].

На даний час близько 60% вакцини від жовтої лихоманки, перекваліфікованою Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я та постачається в африканські країни виробляється в Україні. Крім того, в Україні розроблено оригінальна високоефективна інактивована вакцина проти поліомієліту з великим експортним потенціалом, що дозволить зробити вагомий внесок у нерадикацію поліомієліту на Африканському континенті.

Незважаючи на це позиції українських виробників досить скромні. За підсумкам 2019 р. частка нашої країни у загальному обсязі експорту фармпродукції становила близько 0,086%. Українські виші пропонують широкий спектр програм вищої освіти для підготовки фахівців у галузях, пов'язаних з медициною, наприклад, фізіологією, медичною психологією, медичною фізикою, біохімією, фармакологією, генетикою, ентомологією, ембріологією, фармацевтикою, зоологією, лікувальною фізкультурою, судово-медичною експертизою та біологією.

Туризм є одним із глобальних секторів, що найбільше постраждали від економічних наслідків пандемії. Зазвичай на туризм негативно впливають зовнішні чинники – наприклад, події, що відбуваються у конкретних країнах, що можуть призвести до перерозподілу поїздок на інші курортні зони.

Однак такі потрясіння, як пандемія COVID-19 можуть паралізувати світовий туристичний ринок на невизначений термін. Поряд з епідеміями вірусних та інфекційних захворювань екзогенні фактори надають тиск на світову індустрію гостинності, а також можуть призводити до військовим конфліктам та терористичним загрозам, зміні клімату та стихійним лихам, різким змінам цін на нафту та продукти, коливань валютних курсів, фінансових криз. та фінансові кризи.

Індустрія туризму є однією з галузей економіки іноземних держав, яка відчула вплив пандемії. Вплив COVID-19 на туризм чинить більший тиск на захист спадщини в культурному секторі, а також на культурний та соціальний структуру угруповань, особливо для етнічних груп. Наприклад, після закриття ринків ремесла, продуктів та інших товарів торговців серйозно знизилися. Багато практик нематеріального культурної спадщини, такі як традиційні фестивалі та збори, також були припинені або відкладені, що мало важливі наслідки для соціального та культурного життя суспільства [22, с.49].

До кризи COVID-19 сектори культури та творчості у світі приносили 2,25 мільярда доларів річного глобального доходу та понад 250 мільярдів доларів експорту. Індустрія туризму не одужає від кризи COVID-19 без повторних потрясінь. Однак він відомий своєю здатністю протистояти рецензіям та економічним кризам, як це було видно під час епідемії атипової пневмонії у 2003 році та під час світової фінансової кризи 2008–2009 років.

Тому промисловість може відіграти ключову роль у відновлення світової економіки після загрози кризи. Ціль реконструкції краще, ніж те, що після пандемії вона може тісніша пов'язати туризм з цілями сталого розвитку та створити інклюзивний та стійкий сектор із гідною роботою для всіх працівників. Аналіз сучасного стану туристичного ринку показує, що основними країнами, що постачають туристів до України, є країнами СНД, Китай, Південна Корея, Японія, Франція та Іран.

У останні роки до цього списку додалися Туреччина, з яким зріс діловий та туристичний обмін. Перерахування країни є основними постачальниками

туристів, тому на них, насамперед, має орієнтуватися пропозиція Національний туристичний продукт Україна. Напрямні туристичні ринки характеризуються, з одного боку, високою купівельною спроможністю, а з іншого боку, досвідченістю споживачеві у питаннях туристичної пропозиції та високими вимогами до якості обслуговування.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНО-МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄНИЙ ЧАС

3.1. Адаптація досвіду Туреччини щодо ефективного розвитку ринку туристично-медичних послуг

Туреччина є однією з найбільш розвинутих туристичних країн світу. За офіційною статистикою UNWTO, за останні роки ця країна посідає шосте місце у світі за кількістю іноземних туристів. Згідно з оприлюдненими даними, щороку цю країну відвідують близько 4 мільйонів іноземних відпочиваючих. Бюджет Туреччини отримує до 4 мільярдів доларів США від туризму [59].

У Туреччині в туристичній сфері працює понад 2 млн. осіб (понад 510 тис. є безпосередніми працівниками туристичної сфери та туристичних агентств, понад 1,5 млн. працюють у сфері послуг). Найбільшими туристичними компаніями Туреччини є: Odeon Tours, Balina, A-Class Travel, Coral Travel, TUI, Anex Tour, Holiday Market Service, Sanmar, Pegasus та ін. Ця країна має гарні природні умови для розвитку багатьох напрямків туризму, особливо пляжного, відпочинкового та загальнооздоровчого, оскільки омивається водами чотирьох теплих морів (Середземного, Чорного, Егейського та Мармурового). Туреччина потрапляє в субтропічну середземноморську кліматичну зону з високими літніми температурами та досить теплими зимовими температурами, прагнучи прийняти восьмимісячний туристичний сезон для пляжного відпочинку. Загальна площа пляжно-рекреаційної зони становить понад 7200 км, у тому числі майже 400 великих пляжів і близько 3000 готелів на майже 900 тис. місць [12].

Крім того, Туреччина посідає друге місце в Європі з більш ніж 1300 термальними джерелами. На її території знаходяться 35 національних парків і заповідників. Фактори для розвитку культурно-пізнавального туризму в Туреччині також досить сприятливі, оскільки на її території зосереджено

багато історико-культурних пам'яток та інших об'єктів для розвитку цього туристичного напрямку.

Сучасний туристичний сектор Туреччини спеціалізується на пляжно-відпочинковому, культурно-історичному, оздоровчому, спортивному, водному, лікувальному, гастрономічному, екстремальному та шопінг-туризмі. Сучасний туристичний комплекс Туреччини характеризується різноманітністю галузей і високою якістю послуг, а також поєднанням різноманітних додаткових ресторанних і готельних послуг, що відповідають міжнародним стандартам. Це дозволяє цій державі бути популярним на міжнародному ринку туристичних послуг і залучати значну кількість іноземних туристів.

Це робить туристичний сектор Туреччини одним із найрозвиненіших у світі та відповідає міжнародним стандартам. Його туристичний продукт може конкурувати з іншими гігантами туризму на планеті, такими як Франція, Італія, США, Іспанія, ОАЕ тощо. Проте в останні роки політична нестабільність і загроза терористичних атак з боку проісламських сил, яка значно зросла за останнє десятиліття, були стримуючими факторами у розвитку іноземного туризму в Туреччині.

У 2020 році COVID-19 мав значний вплив на індустрію туризму в Туреччині та світі в цілому. Хоча ця держава фактично не закривала свої зовнішні кордони для іноземних туристів і всіляко намагалася забезпечити їх санітарно-епідеміологічне перебування на своїй території, основні європейські донори туризму (Німеччина, Чехія, Росія та Болгарія) фактично відмовились [41]. З метою подолання епідеміологічної загрози та профілактики вірусних інфекцій іноземних та внутрішніх туристів у курортних містах Туреччини та інших туристичних напрямках країни запроваджено державну програму «Сертифікат безпечного туризму». Останнє дозволяє туристам дотримуватися санітарно-епідеміологічних норм під час пандемії COVID-19, щоб виключити можливість зараження коронавірусом [42]. Ця програма є довгостроковою і включає наступні загальні положення

щодо здоров'я та безпеки відпочиваючих, заходи щодо захисту здоров'я та безпеки обслуговуючого персоналу в Туреччині, заходи безпеки на пасажирському транспорті та інших туристичних об'єктах. Туреччина була однією з перших країн, яка надала іноземцям право вільного в'їзду в свою країну без контролю за допомогою спрощеної системи ПЛР-тестування.

З початком війни в Україні турецький уряд запропонував свої послуги посередника у вирішенні військового конфлікту. Туреччина засудила РФ за вторгнення в Україну, надала українській армії додаткові безпілотники та відкрила двері для українських біженців. Вона закрила протоку Босфор для військових кораблів, щоб не допустити зосередження резервів у Чорному морі для масштабної десантної операції під Одесою. Вона також підтримала резолюцію Генасамблеї ООН про припинення участі РФ в Раді з прав людини. Туреччина організувала переговори між РФ та Україною, брала участь в обміні полоненими та сприяла укладенню угоди про експорт українського зерна. Але чим довше триває війна, тим більше запитань до Туреччини в Україні та західних країн. З одного боку, президент Ердоган відкрито засуджує дії РФ в Україні та наполягає на тому, щоб окуповані території, особливо Крим, перейшли під контроль України. З іншого боку, Туреччина була єдиною країною НАТО, яка не ввела санкцій проти РФ. Анкара не приєдналася до Європи в закритті свого повітряного простору, а російські літаки продовжують літати в турецькі аеропорти [29].

Отже, Туреччина є досить розвиненою туристичною країною зі значними ресурсами та численними туристичними об'єктами та комплексами. Її керівництво постійно прагне нарощувати туристичний потенціал усіх регіонів держави шляхом розробки нових стратегій туристично-економічного розвитку території із залученням як вітчизняного, так і європейського капіталу. У нинішніх умовах політико-економічного розвитку та епідеміологічної кризи Туреччина шукає нові шляхи стабілізації туристичного сектора та виходу його на світовий ринок. Тут створено хороші умови для

розвитку нових перспективних галузей туристичних послуг, здатних залучити значні потоки іноземних туристів.

Одним із таких перспективних напрямків розвитку туризму є медичний туризм. За останні п'ять років країну щорічно відвідували від 500 тис. до 1,7 млн іноземних пацієнтів. Це одна з небагатьох країн, яка не збавила темпів навіть під час пандемії. Поступово змінювався рівень медицини, умови догляду та уявлення про важливість послуги. Зіткнувшись із цими змінами, турецький уряд ініціював реформу охорони здоров'я у 2000-х роках, щоб йти в ногу з часом, надавати кращі медичні послуги та бути конкурентоспроможним гравцем на ринку туристично-медичних послуг [58].

Наприкінці 2020 року Туреччина увійшла до топ-5 країн як популярний напрямок медичного туризму. За рік до пандемії у 2018 році 700 000 людей з різних куточків світу відвідали Туреччину для лікування. Очікувалося, що зі спалахом пандемії ця кількість знизиться через тривалий період без авіасполучення та зниження мобільності населення в усьому світі, але у 2020 році 1,2 мільйона людей прибули до Туреччини на лікування та відновлення. Загалом на це, за різними оцінками, було витрачено від 2,5 до 4 мільярдів доларів США – і це далеко не межа [58]. До кінця 2023 року країна планує приймати на лікування не менше двох мільйонів іноземців на рік.

Географічно на лікування до Туреччини їдуть люди з арабських країн, Західної Європи, балканських країн і колишніх радянських республік. Тому приїжджають громадяни не лише з країн із слаборозвиненою медициною, а й із країн, де рівень медицини дуже високий, але дорогий. Перші їдуть, бо не можуть отримати якісні послуги вдома, другі – щоб заощадити. Таким чином, ситуація дуже вигідна як для Туреччини, так і для медичних туристів. Турецькі клініки допомагають медичним туристам з Перської затоки, Великобританії, Німеччини та інших країн Західної Європи заощадити до 70% на витратах. Щоб підвищити корисність і привабливість цін, уряд звільнив туристів, які проходять лікування в закладах, сертифікованих Міністерством охорони здоров'я Туреччини, від ПДВ. Однак вирішальним фактором є не сама ціна, а

її поєднання з якістю послуг. Оснащеність клінік, рівень підготовки лікарів, комфорт і сервіс на рівні 5-зіркових готелів зараз приваблюють іноземців до турецької медицини. Ще частіше море поруч. Без них знайомство з історією та культурою було б гарантованим, були б сили та бажання [21].

Пандемія принесла нові виклики. Забезпечення епідемічної безпеки для всіх хворих, незалежно від рівня сприйнятливості, досягнуто в короткі терміни. Цьому сприяли на рівні державного управління, адже від можливості почати або продовжити лікування залежало життя людей. Онкохворі українці першими вилетіли з України до Туреччини навесні 2020 року під час карантину. Деякі консультації (де це можливо), на які пацієнти раніше літали особисто, тепер проводяться онлайн [58].

Турецька медицина не завжди була такою якісною. Щоб здійснити зміни, на початку нового тисячоліття Туреччина розпочала масштабну реформу своєї системи охорони здоров'я. За цей період усі громадяни отримали доступ до якісних медичних послуг, особливо завдяки запровадженню сімейної практики, рівень вакцинації населення перевищив 90%, значно знизився рівень смертності матерів і немовлят. З 2008 року всі елементи охорони здоров'я були об'єднані в систему страхування. Громадяни сплачують податок на оздоровлення у розмірі 3% і мають право безкоштовно користуватися всіма послугами державних лікарень. У приватних компаніях, які уклали договори з державою, - безкоштовно або зі знижками [21].

Між 2003 і 2013 роками Міністерство охорони здоров'я Туреччини реалізувало Програму трансформації сектору охорони здоров'я, щоб покращити надання медичних послуг, збільшити фінансування сектору охорони здоров'я та підвищити кваліфікацію медичного персоналу, від лікарів до медсестер. За 10 років по всій країні з'явилися лікарні західних зразків і зразків, лікарів масово відправляли за кордон на навчання, щоб навчитися користуватися новітнім обладнанням, яке Туреччина закуповувала у флагманів (згодом почала частково власні розробки та виробництво) [21].

Рівень медичних послуг у всьому світі зазвичай визначається за стандартами Joint Commission International. Підготовка до сертифікації та сам іспит займають приблизно два роки. Отримання міжнародного сертифікату є підтвердженням якості послуг та послуг. У Туреччині цю сертифікацію пройшли більше 35 медичних установ. Тобто, щоб отримати плоди, спочатку потрібно було правильно вкласти в поле. Сфери турецької медицини, які зараз особливо популярні серед іноземців, включають лікування раку, трансплантацію, неврологію та нейрохірургію, пластичну хірургію та косметологію, лазерну хірургію очей, трансплантацію волосся, стоматологію, особливо імплантацію, профілактичні медичні огляди, дерматологічні проблеми, лікування ожиріння та ваги тощо. Відповідність основним міжнародним сертифікатам сприяє високій ефективності лікування. Наприклад, лікування раку відповідає міжнародним протоколам лікування Європейського товариства медичної онкології (ESMO) і Національної комплексної мережі онкологічних захворювань (NCCN). Турецькі лікарі з гордістю відзначають, що статистика в деяких сферах подолання раку (наприклад, раку простати) неухильно наближається до 100% успішності [21].

Однією з проблем, яка найбільше загострилася в період стрімкого зростання попиту на турецьку медицину, є мовний бар'єр. Нерозуміння лікаря впливає на довіру пацієнта, а отже, і на саме лікування. Провідні медичні працівники Туреччини володіють англійською мовою, оскільки більшість із них навчалися чи стажувалися за кордоном. Цього не можна сказати про всіх пацієнтів. Клініки, що спеціалізуються на медичних послугах для іноземців, зазвичай мають повний штат перекладачів для усного та письмового перекладу. Це робить клієнта зручнішим і легше пояснювати юридичні чи інші теми.

У країні є як державні, так і приватні клініки. Державні центри охоплюють усі регіони, тоді як приватні лікарні, як правило, працюють у великих містах і популярних районах. Тому лікувальний туризм часто поєднують з пляжним відпочинком.

Розвиваючи медичний туризм, Туреччина отримає кошти на модернізацію лікарень і підвищення якості обслуговування. Сьогодні в країні розвинуті практично всі популярні напрямки медицини: онкологія; нейрохірургія; ортопедія; кардіологія; стоматологія.

Також в Туреччині можуть лікуватися пацієнти із захворюваннями системи крові, різними проблемами з органами репродуктивної системи та ін. У сфері пластичної та естетичної хірургії Туреччина взагалі входить до топ-5 найпопулярніших країн серед медичних туристів. У клініках країни використовуються сучасні методики:

- проводити щадні роботизовані операції;
- використовувати сучасні препарати, яких немає в країнах СНД;
- проведення трансплантації кісткового мозку та органів тощо.

При цьому медичні послуги в Туреччині в рази дешевші, ніж лікування в інших європейських і американських клініках. Ризики для здоров'я вдома та за кордоном майже однакові. До недоліків лікування в Туреччині для медичних туристів можна віднести [53]:

- факт поїздки в іншу країну, але Туреччина має одні з найзручніших зручностей. З більшості країн до турецьких міст можна долетіти за кілька годин.

- мовний бар'єр, який легко вирішити за допомогою співробітників міжнародних відділів. Для медичних туристів, які не володіють турецькою чи англійською, будуть надані перекладачі-координатори;

- необхідність планування медичної поїздки. Так, для лікування за кордоном необхідно підготувати та зібрати низку документів, записатися на прийом до клініки тощо. Однак ці турботи можна довірити досвідченим фахівцям з агентств медичного туризму, таких як <https://Clinicsoncall.com>.

Загалом клініки по всій країні намагаються зробити все можливе, щоб лікування було успішним. Використання сучасних методик гарантує відсутність побічних ефектів лікування в Туреччині і дозволяє пацієнтам максимально швидко повернутися додому з позитивними відгуками.

Переваги лікування в Туреччині [26]:

- у Туреччині лікування проводиться з такою ж високою ефективністю, як і в Ізраїлі, Німеччині та Іспанії;
- у клініках країни використовуються міжнародні протоколи, сучасні методики та інноваційні препарати;
- медичні центри пропонують високий рівень обслуговування. Для іноземних пацієнтів надаються додаткові послуги, такі як трансфер, допомога перекладача, бронювання готелів, організація екскурсій тощо;
- країна має розвинену інфраструктуру, тому проблем з пошуком доступного житла не виникне;
- у порівнянні з країнами ЄС вартість медичних послуг в Туреччині на 10-30% нижча.

Але найкраще і якісне лікування в лікарнях країни визначається кількістю медичних туристів, які щорічно відвідують клініки, і їх відгуками. Згідно зі статистичними даними, понад 95% пацієнтів місцевої лікарні мали найкращий досвід медичного туризму в Туреччині.

Україна має розвинену базу та потенціал для розвитку медичного туризму, але проблеми, які цьому заважають, залишаються невирішеними. Виходячи з досвіду Туреччини, система медичного туризму повинна працювати, для чого необхідно:

- створити ефективну модель маркетингової політики охорони здоров'я;
- покращити матеріально-технічну базу та впровадити сучасні медичні технології;
- удосконалити нормативно-правову базу;
- пройти міжнародну сертифікацію;
- налаштувати сервіс і підняти якість послуг на вищий рівень.

Перспективи ринку медичного туризму залежать, з одного боку, від того, наскільки державний, муніципальний і комерційний сектори зможуть надавати та просувати такі послуги за оптимальною ціною, враховуючи

потреби споживачів, а також з іншого боку, від того, наскільки держава здатна підтримувати цей сегмент. Про це свідчить досвід турецьких компаній, що пропонують послуги медичного туризму, які несуть фінансові витрати на міжнародну сертифікацію, а також частину логістичних витрат споживачів таких послуг. Турецька компанія Turkish Airlines, значна частка якої належить державі, надає 50-відсоткову знижку на авіаквитки туристам, які приїжджають до країни на лікування. Крім того, Туреччина є лідером за кількістю клінік, які отримали міжнародну акредитацію JCI, що свідчить про високу якість медичних послуг і безпеку для клієнтів. Вартість акредитації досить висока (від 35 тис. дол. США), а в Туреччині існує практика відшкодування цих витрат державою.

Тому, плануючи державну політику підтримки туристичної галузі в Україні, слід використовувати переваги використання державних інструментів, які сприяли розвитку туризму. Незважаючи на військові дії та анексію території, в Україні є можливість для розвитку туристичної галузі, що стає очевидним при вивченні світових тенденцій, особливо Туреччини, яка останніми роками потерпає від терористичних та військових загроз. Туреччина – досить розвинена туристична країна зі значними ресурсами та численними туристичними об'єктами та комплексами. Його керівництво постійно прагне нарощувати туристичний потенціал усіх регіонів держави шляхом розробки нових стратегій туристично-економічного розвитку території із залученням як вітчизняного, так і європейського капіталу. В нинішніх умовах політичного, економічного розвитку та епідеміологічної кризи Туреччина шукає нові шляхи для стабілізації туристичного сектора та його виходу на світовий ринок. Тут створено хороші умови для розвитку нових перспективних галузей туристичних послуг, здатних залучити значні потоки іноземних туристів.

3.2. Організаційний механізм державного регулювання ринку туристично-медичних послуг

Проведений у другому розділі комплексний аналіз функціонування ринку туристично-медичних послуг в Україні, дозволяє виділити ряд системних викликів, вирішення яких дозволило б інтенсифікувати процес надання туристично-медичних послуг у відповідності до запитів споживачів та рівнем інноваційного розвитку медицини як важливої частини соціального забезпечення будь-якої держави.

Нами було систематизовано дані виклики.

1. Відсутність міжвідомчої координації учасників державного регулювання ринку медичного туризму як у частині нормативно-правового забезпечення процесу надання туристичних послуг щодо стандартів надання медичної допомоги за окремими напрямками, як-от: профілактика, діагностика, лікування хронічних та інфекційних захворювань, а також розподіл завдань у рамках контрольної діяльності та соціальної та професійної акредитації. Питання встановлення еталону оцінки відповідності лікувально-оздоровчих установ і організацій вимогам ринку медичного туризму, на наш погляд, є дуже актуальним. На підтвердження цієї тези можна навести статистичні дані, які підтверджують мотиви вибору тих чи інших лікувальних закладів для туристичної поїздки. Респондентами були іноземні туристи, які користувалися різними медичними послугами за кордоном.

2. Недостатня кількість та низький рівень розробленості цільових програм та стратегій розвитку медичного туризму, які б враховували як потребу у наданні якісних медичних послуг, так і перспективи розвитку туризму та рекреації на території України.

3. Відсутність цілісної системи підготовки кадрів не лише спеціалізованих на наданні медичних та супутніх послуг, але й здатних приймати грамотні управлінські рішення щодо організації в'їзних та внутрішніх туристичних потоків з урахуванням специфіки споживача, у тому числі культура ділового та особистого спілкування, традиції та етнічні

особливості поведінки, а також психоемоційні реакції на ті чи інші медичні заходи тощо.

4. Низька інноваційна активність вітчизняного сектору приватної та державної медицини, відсутність механізмів її вдосконалення на регіональному та державному рівнях.

Україна має великі перспективи для розвитку медичного туризму. Перш за все, це співвідношення ціни та якості. Медичні послуги в Україні значно дешевші, ніж в інших країнах, а результати лікування високі. Слід враховувати, що ми маємо унікальні медичні розробки, аналогів яким немає у світі. Україна може впевнено конкурувати з провідними країнами світу в багатьох сферах медицини. Значною мірою це стосується реанімаційних клінік, офтальмології та стоматології, які оснащені найсучаснішим обладнанням, мають висококваліфікований персонал вищої та середньої ланки та вражаючі результати лікування. Те ж саме стосується онкології та кардіології. Позитивно, що зараз в Україні створена сприятлива законодавча база у сфері репродукції та клітинної терапії. Тому інтерес до користування цією медичною послугою в Україні великий. Іноземні пацієнти онкологічних клінік теж дуже зацікавлені в лікуванні в нашій країні.

Слабким місцем медичного туризму є рівень правової захищеності від різного роду лікарської недбалості. Формування та реалізація політики державного регулювання діяльності у сфері медичного туризму в Україні характеризується недосконалістю та суперечливістю правового регулювання.

Для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі як на державному, так і на регіональному рівнях необхідно реалізувати такі завдання:

- розробити систему ефективного стимулювання розвитку державної медицини та нового конкурентоспроможного продукту;
- модернізувати клінічний лікувальний процес;
- створити або модернізувати відповідну матеріально-технічну базу;
- покращити туристичну та транспортну інфраструктури;

- збільшити кількість клінік, що спеціалізуються на прийомі іноземних пацієнтів;
- здійснювати перепідготовку медичного персоналу та підвищення кваліфікації спеціалізованих туристичних агентств і туроператорів;
- покращити або розвинути ефективний процес промислового фінансування;
- запровадити систему державно-приватного партнерства;
- розробити ефективну систему взаємодії з громадськими організаціями та державними органами для вирішення проблем галузі;
- пропонувати нові продукти для медичного туризму і тим самим виходити на міжнародний ринок;
- створювати спеціалізовані туристичні агентства;
- провести великі маркетингові кампанії, залучити міжнародні ЗМІ та міжнародні портали медичного туризму, приймати участь у виставках та взаємодіяти з міжнародними агентствами медичного туризму.

У контексті зазначеного, доцільно акцентувати увагу на основних складових організаційного механізму державного регулювання ринку туристично-медичних послуг. Розробляючи туристичний продукт у сфері медичного туризму необхідно чітко виділити два основні процеси: розробка туристично-медичної послуги (рис. 3.1) та її реалізація, яка передбачає окреслення завдання та його вирішення із залученням медичних клінік за межами нашої держави.

Це допоможе визначити визначенні учасників реалізації ідей медичного туризму. Аналізуючи досвід нечисленних постачальників послуг медичного туризму, було визначено певну поетапність процесу, якої необхідно дотримуватись, щоб забезпечити лікування в іноземній клініці:

1. Підготовка з пацієнтом необхідної медичної документації відповідно до попереднього діагнозу та потенційних вимог закордонної клініки щодо надання основної (попередньої) інформації.

Рис. 3.1. Основні етапи розробки туристично-медичних послуг

Примітка. Складено автором.

2. Медичний центр (або їх може бути кілька в різних країнах) розглядає подані документи, складає індивідуальний план чи програму, вартість лікування та кількість днів перебування. Остаточну вартість лікування може бути скоригована.

3. Пацієнт та супроводжуючі особи отримують офіційне запрошення на лікування.

4. Узгодження з пацієнтом дати прибуття.

5. Узгодження дати приїзду, прийому та консультації необхідного лікаря, попередніх умов операції чи інших організаційних заходів.

6. Бронювання квитків та організація зустрічі в аеропорту, розміщення в готелі, лікарні або заброньованих апартаментів. Цей крок уже виконується у співпраці з приймаючою стороною, підрозділом іноземної клініки, яка опікується іноземними пацієнтами.

7. Кінцевий розрахунок із лікувальним закладом відбувається через 3-4 тижні після закінчення лікування.

8. Після закінчення лікування, при необхідності, організація реабілітаційної програми в Україні, або обговорення подальшого лікування.

На кожному етапі необхідно обговорити додаткові обставини або додаткову співпрацю. В основному це відбувається на першому етапі, коли

гостро стає проблема визначення «оператора медичного туризму», який в подальшому здійснює всі основні процеси. Зарубіжні медичні центри можуть ініціювати свої вимоги при оформленні договірних відносин з іншими лікарняними закладами та медичними центрами за умови спільної співпраці та передачі пацієнтів. Схема взаємодії у цьому випадку зводиться до варіантів, відображених на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Основні етапи розробки туристично-медичних послуг

Примітка. Складено автором.

Іноземні медичні центри, які правило зацікавлені в переміщенні пацієнтів та кооперативній співпраці, тому відповідально ставляться до оформлення договірних відносин з вітчизняними клініками та медичними центрами. Інколи, угоди про співпрацю із закордонними медичними центрами може і не бути. Як правило, причиною цього є відсутність потенційного бажання, вміння та базових інтересів, у тому числі медичних, підтримувати варіанти співпраці з зарубіжними клініками. Таким чином: «характеризуючи потенційні цілі та завдання у взаємовідносинах вітчизняних та зарубіжних

клінік, можна виділити проведення спільних навчальних програм (конференцій, наукових заходів), обмін досвідом, обговорення складних і неоднозначних випадків захворювань, у тому числі телемедицини» [31].

Приватне пряме співробітництво стає неприйнятним за таких умов і зводиться до простих рекомендацій звернутися в закордонну клініку. У цьому випадку, необхідність подальшого супроводу хворого та надання всього спектру перерахованих медико-туристичних послуг ускладнюється. Тому, на даний момент більш прийнятною формою, наміченої до реалізації, стає створення форм взаємодії з існуючими на ринку України операторами медичного туризму.

За останні десятиліття функціонування медичного туризму виникло близько десятка міжнародних організацій, які об'єднують професіоналів у цій галузі. Серед найбільш авторитетних організацій слід виділити такі, як Асоціація медичного туризму (Medical Tourism Association, США), Європейський Альянс медичного туризму (European Medical Tourism Alliance, EEIG), Міжнародну Асоціацію медичного туризму (International Medical Travel Association, IMTA), Міжнародну Асоціацію медичної допомоги мандрівникам (Міжнародна асоціація з медичної допомоги мандрівників, IAMAT), Рада світової інтеграції охорони здоров'я (Рада з Глобальної системи охорони здоров'я, CGIH). Їх головне завдання – надання максимально повної інформації про компанії, що працюють на ринку медичного туризму, захист інтересів та оптимізація діяльності медичних організацій, що працюють у цій сфері.

Узагальнений механізм співпраці і взаємодії учасників ринку туристично-медичних послуг представлений на рисунку 3.3.

Формування, просування та реалізація продукту є досить складним багатофакторним процесом, що вимагає комплексного аналізу та оцінки ряду факторів:

1. Прогнозованого контингенту клієнтів (тури орієнтовані на: онкохворих, пластичну хірургію, спортивно-оздоровчі, реабілітаційні та ін.);

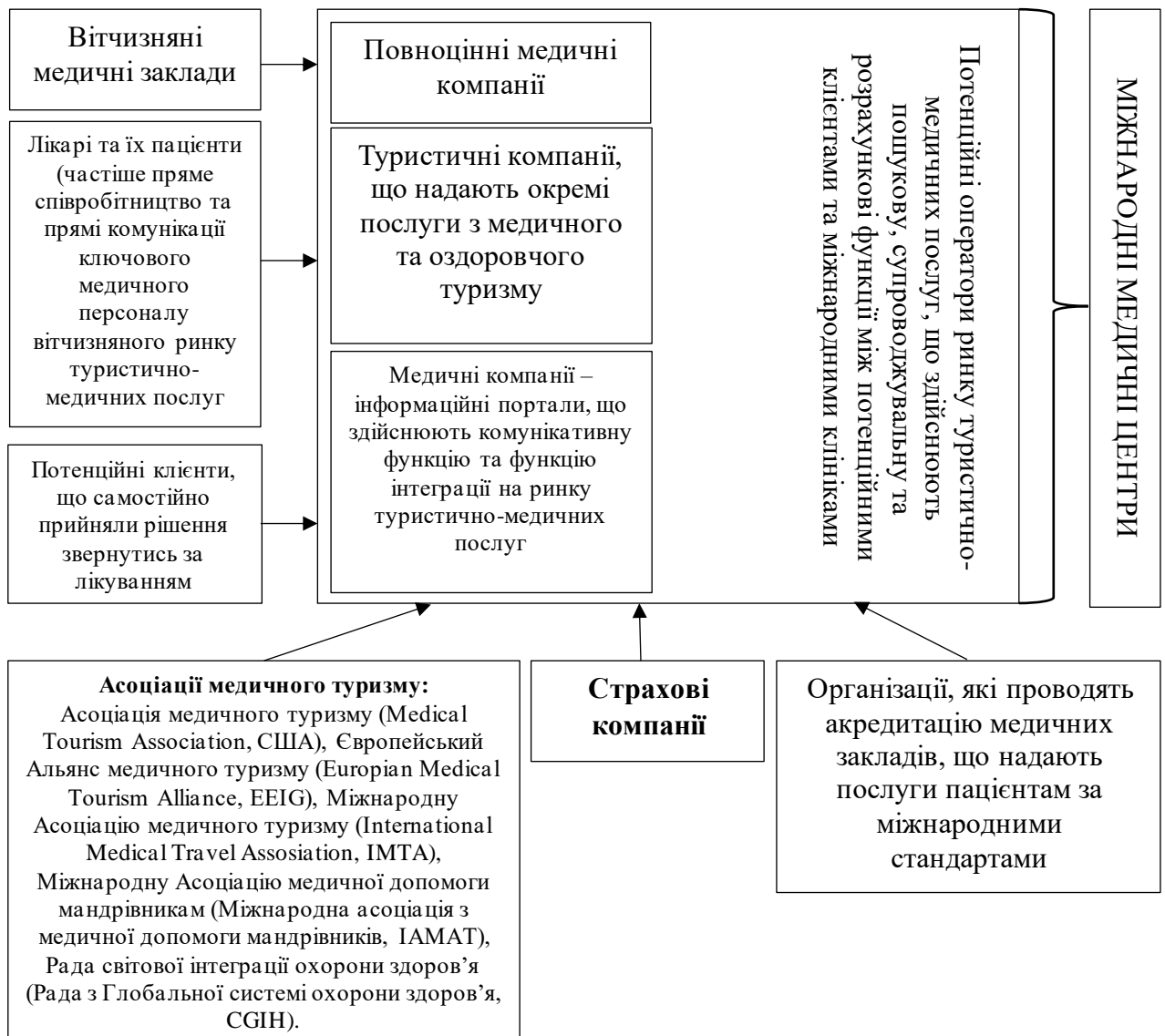

Рис. 3.3. Організаційний механізм державного регулювання ринку туристично-медичних послуг

Примітка. Складено автором.

2. Визначення попиту на більш затребувані види лікувань у закордонних клініках;
3. Умови розміщення пацієнтів (готелі, клініки, санаторії, пансіонати, тощо);
4. Наявність і налагодженість послуг, що надаються та їх матеріальнотехнічне забезпечення, а саме: основні (стандартні) послуги, додаткові послуги, умови розміщення клієнтів (буде це палата в лікарні чи квартира, чи буде входити харчування ті ін.);

5. Складові маркетингу (наявність каталогу, опис всіх послуг, що можуть бути надані, презентація щодо клієнтоорієнтованості та особистого підходу);

6. Діючі тарифи (опубліковані тарифи, повний прайс-лист);

7. Ознайомлення клієнтів з певними правилами;

8. Фінансові розрахунки (форма розрахунків; порядок розрахунків; обговорення повного чи часткового авансу; оплата за фактом та ін.);

9. Якість наданих послуг і виконання зобов'язань перед клієнтом;

10. Забезпечення надійності (а в деяких випадках конфіденційності) надання послуг.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні засад функціонування ринку туристично-медичних послуг та практичних рекомендацій щодо його подальшого розвитку в Україні за умова надзвичайних станів.

1. В процесі дослідження визначено, що під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднати відпочинок за кордоном з якісним медичним обслуговуванням. Медичний туризм - це перш за все пошук медичної допомоги для вирішення чітко визначеної конкретної проблеми здоров'я. Він тісно пов'язаний із системою медичних закладів. А оздоровчий туризм орієнтований на інфраструктуру відпочинку та туризму. Отже, головною особливістю надання туристично-медичних послуг є бажання отримати не екстрене лікування гострих і хронічних захворювань або лікувальні процедури. Але, звичайно, споживач туристично-медичних послуг, перетинаючи кордон іншої країни, занурюється в її природне, культурне та духовне середовище.

2. З'ясовано, що ринок туристичних і медичних послуг – це система економічних відносин з купівлі-продажу оздоровчих і медичних послуг, а також організації подорожей з метою їх отримання.

Основними напрямками надання туристично-медичних послуг в Україні є: репродуктивне здоров'я, стоматологія, кардіологія та кардіохірургія, офтальмологія, клітинна інженерія, санаторно-курортне лікування та реабілітація.

3. Доведено, що державне регулювання розвитку ринку туристично-медичних послуг є діяльністю: по-перше, щодо формування інституційної бази, в рамках якої здійснюються соціально-економічні процеси, що відбуваються в туристичній галузі; по-друге, діяльність, пов'язана з підбором та розстановкою кадрів, їх навчанням, підвищенням кваліфікації тощо; по-третє, діяльність, що спрямована на ефективне використання наявних

фінансових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів та підвищення якості туристично-медичних послуг.

Визначено основні тенденції розвитку ринку туристичних послуг України, його сучасний стан та перспективи розвитку, а також питання управління туристичної індустрії показує, що основними напрямками його вдосконалення є:

- подальший розвиток туристичної інфраструктури;
- значне оновлення, а на деяких об'єктах формування нової матеріально-технічної бази;
- підготовка висококваліфікованих спеціалістів для даної сфери діяльності;
- рекламування та просування національної туристичної продукту на зовнішніх та внутрішніх ринках, розвиток не тільки перспективних видів туристичних послуг, а й розвиток регіонального туризму.

4. Встановлено основні фактори, що впливають на ефективність функціонування ринку туристично-медичних послуг, а саме:

- Зібраний та накопичений досвід медичної практики в ключових регіонах світу.
- Державна підтримка сфери медичного туризму, зменшення нормативних обмежень щодо діяльності учасників ринку.
- Переміщення потреб здорового стану в сферу споживчих пріоритетів населення.
- Зміни соціально-демографічної структури населення.
- Уніфікація медичних стандартів у різних країнах, у тому числі шляхом акредитації медичних установ.
- Комерціалізація медичної галузі як державної, так і приватної форм власності та регіональна диференціація цін.
- Активізація діяльності страхових компаній у корпоративному та індивідуальному секторах для виконання страхових зобов'язань з надання медичних послуг за кордоном.

- Зменшення транспортних витрат до основних туристичних напрямків, особливо авіа.
- Посилення міграційних процесів робочої сили з метою працевлаштування за кордоном, глобалізація трудових ресурсів, зв'язки між колишніми метрополіями та колоніями.
- Використання інформаційно-комунікаційних процесів на ринку медичного туризму через Інтернет.
- Зростання попиту на амбулаторні медичні послуги, в тому числі хірургічні, тривалість яких значно скорочується завдяки вдосконаленню медичного обладнання.
- Значне зростання споживчого попиту на стоматологічні послуги та естетичну (пластичну) хірургію.
- Посилення конкуренції між регіонами та країнами за медичних туристів у зв'язку зі зростанням вимог споживачів при виборі послуг медичного туризму.
- Наслідки світової фінансово-економічної кризи.

5. Туреччина є досить розвиненою туристичною країною зі значними ресурсами та численними туристичними об'єктами та комплексами. Її керівництво постійно прагне нарощувати туристичний потенціал усіх регіонів держави шляхом розробки нових стратегій туристично-економічного розвитку території із залученням як вітчизняного, так і європейського капіталу. Одним із перспективних напрямків розвитку туризму є медичний туризм.

Виходячи з досвіду Туреччини, система медичного туризму повинна працювати, для чого необхідно: створити ефективну модель маркетингової політики охорони здоров'я; покращити матеріально-технічну базу та впровадити сучасні медичні технології; удосконалити нормативно-правову базу; пройти міжнародну сертифікацію; налаштувати сервіс і підняти якість послуг на вищий рівень.

6. В рамках удосконалення організаційного механізму державного регулювання ринку туристично-медичних послуг варто вирішити наступні

питання: відсутність міжвідомчої координації учасників державного регулювання ринку медичного туризму як у частині нормативно-правового забезпечення процесу надання туристичних послуг щодо стандартів надання медичної допомоги за окремими напрямками; недостатня кількість та низький рівень розробленості цільових програм та стратегій розвитку медичного туризму, які б враховували як потребу у наданні якісних медичних послуг, так і перспективи розвитку туризму та рекреації на території України; відсутність цілісної системи підготовки кадрів не лише спеціалізованих на наданні медичних та супутніх послуг, але й здатних приймати грамотні управлінські рішення щодо організації в'їзних та внутрішніх туристичних потоків з урахуванням специфіки споживача, у тому числі культура ділового та особистого спілкування, традиції та етнічні особливості поведінки, а також психоемоційні реакції на ті чи інші медичні заходи тощо; низька інноваційна активність вітчизняного сектору приватної та державної медицини, відсутність механізмів її вдосконалення на регіональному та державному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Н.В. Державне управління системою охорони здоров'я на регіональному рівні: сучасний стан, шляхи вдосконалення: монографія. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2010. 196 с.
2. Аналіз публічної політики: навчальний дистанційний курс. Серія «Парламентська тренінгова бібліотека». 2020. 144 с. URL: <https://e-learning.rada.gov.ua/storage/pdf>
3. Асоціація медичного туризму: Lunt N., Smith R., Exworthy M., T.Green S., Horsfall D., Mannion R. Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review. *OECD Publications Service*, 2011. 55 с.
4. Баєв В.В. Класифікація медичного туризму в умовах глобалізації міжнародного медичного простору. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
5. Баєв В.В. Характеристика структурних елементів ринку медичного туризму. *Ефективна економіка*. Київ. 2015. №3.
6. Балусєва О.В. Умови використання інформаційних технологій у галузі охорони здоров'я. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4 (16). С. 387-391.
7. Вашев О.Є., Мазурок О.В. Розвиток муніципальної медицини як складова реформування системи охорони здоров'я. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць*. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. Вип. 1 (48). С. 101-106.
8. Виноградов О.В. Механізми державного управління багатоканальним фінансуванням системи охорони здоров'я України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ. 2009. 18 с.
9. Гальків Л.І., Галаз Л.В., Денбіцка Й. Проблеми економіки та управління. *Національний університет "Львівська політехніка", кафедра менеджменту організацій, Економічний університету Вроцлаві, кафедра статистики*. 2019. Вип. 4. 38 с.

10. Гнедік Е.С. Правове регулювання медичного туризму в Україні: питання імплементації законодавства ЄС. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти : матеріали IV Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції* (Полтава, 23–24 жовтня 2019) : в 2 ч. Полтава : Росава, 2019. С. 38–40.

11. Давиденко І.В., Михайлюк О.Л. Механізми державного регулювання кластерної політики у туристичному бізнесі України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 3(20).

12. Державний інститут статистики Туреччини URL: www.tuik.gov.tr

13. Діденко К.Д., Жученко В.Г. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 14. частина 4. С. 101 – 105

14. Дудник І.М., Борисюк О.А. Регіональні системи туристичних послуг: методологічний аспект. *Регіон – 2019: стратегія оптимального розвитку: міжнародна науково-практична конференція, 16-17 жовтня 2019 р. Х.:* ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2019р. С.26-29.

15. Казакова Н.А., Марушева А.А., Прав Ю.Г., Гулаг А.О. Напрями розвитку медичного туризму в Україні та його вплив на економіку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 63. С. 5-22.

16. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.

17. Клименко О. Заохочення медичних працівників. *Практика управління медичним закладом*. 2015. № 5/6. С. 108-113.

18. Клименко П.М., Грабовський В.А. Системний підхід до управління закладами охорони здоров'я. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2014. № 3. С. 136-141.

19. Корнева П.М. Медичний туризм в Україні в аспекті міжнародного приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. №7. 2021. С. 81-83. URL : http://lsey.org.ua/7_2021/21.pdf

20. Кулицький С. Проблеми розвитку економіки України, обумовлені пандемією коронавірусу COVID-19 у світі, та пошук шляхів їх розв'язання. *Україна: події, факти, коментарі*. 2020. № 9. С. 47-53.

21. Лікування all inclusive: як Туреччина зробила медицину своїм туристичним брендом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisnezhyttia/3324154-likuvanna-all-inclusive-ak-tureccinazrobila-medicinu-svoim-turisticnim-brendom.html>

22. Майоров О.Ю., Худошина О.В., Горбань А.Є. та ін. Оцінка діяльності закладів охорони здоров'я по стандартам акредитації: метод. рекомендації. К. 2015. 220 с.

23. Малиновська О. Міграція і коронакриза. *Міграція*. 2020. № 6. С. 12.

24. Малімон В. В. Перспективи розвитку регіональних ринків медичного туризму в Україні. *Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє : Міжнар. наук. - практ. конфер. : тези допов.* Харків: 2012. 81–82 с.

25. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Медичний туризм: теорія та практика: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2018. 128 с.

26. Медичний туризм у Туреччині: клінічна перевага лікування у Туреччині. URL: <https://visrozdil.lviv.ua/2022/12/18/medichnii-turizm-uturechchini-klinichna-perevaga-likuvannya-uturechchini>

27. Михайліченко Г.І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. 2020. №2. С. 3-10 URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2020/4.pdf

28. Олефір А.О. Господарсько-правове забезпечення державних закупівель у сфері охорони здоров'я: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Харків: Юрайт, 2012. 456 с.

29. Османська дипломатія. Як війна в Україні зробила Ердогана сильнішим, і чому йому це не допоможе. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63673915>

30. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL : <https://www.who.int/>

31. Поворозний М.Ю. Медичні послуги у системі глобальних економічних трансформацій: дис. ... канд. філософ. наук: Київ. 2019. 198 с.
32. Полстяной А. О. Сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку медичного туризму в Україні. *Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*. Харків. 2016. Вип. 4. С. 5-22.
33. Пономарьова Г.В. Медичний туризм: сучасні світові напрями, прогнози розвитку в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. 2021. №104. С.168. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/2020/24_104.pdf#page=166
34. Попченко Т.П. Розвиток державно-управлінських механізмів протидії виникненню корупції у сфері охорони здоров'я в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2010. 20 с.
35. Про курорти: Закон України від 15.12.2000 р. № 2026-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>
36. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 26. Ст. 752.
37. Про туризм: Закон України від 5.09.1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
38. Рожкова І.В., Пак С.Я. Проблемні аспекти законодавчого забезпечення управління охороною здоров'я на регіональному та місцевому рівнях в Україні. *Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні: матеріали наук.-практ. конференції* (Полтава, 26-27 жовтня 2012 р.) / ред. кол.: О.П. Бушан, В.М. Пашков, П.О. Гринько. Харків: «Точка», 2012. С. 124-131.
39. Романова А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2017. №1. С.66-70.
40. Слабкий Г.О. Сучасні підходи до фінансування системи охорони здоров'я: монографія. Київ, 2011. 344 с.

41. Сумна цифра статистики туризму Туреччини URL: www.news.turk.com
42. У Туреччині представили програму «Сертифікат безпечного туризму». URL: ukrinform.ua
43. Українська асоціація медичного туризму. Ukrainian Association of Medical Tourism. URL: <http://www.uamt.org.ua>
44. Федоров В.К. Передумови виникнення нових форм лікувально-оздоровчого туризму. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2011. Т.24(63). №2. С.171-179.
45. Фуртак І.І., Грицко Р.Ю., Морочковський Р.С. Напрями управління впровадженням, діяльністю та вишколом фахівців сімейної медицини в Україні: монографія. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2013. 188 с.
46. Холявка В.З., Лешко Х.С., Мочульська О.М., Кухтій А.О. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. Тернопіль. 2019. №1. С. 27-28.
47. Худошина О.В. Забезпечення якості медичної допомоги в Україні. *Становлення публічного адміністрування в Україні: матеріали VI Всеукр. міжвуз. конфер. студ. та молод. вчен. / за заг.ред. С.О. Шевченка*. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2015. С. 116-118.
48. Шандор Ф.Ф., Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму : підручник. К.: Знання, 2013. 334 с.
49. Шатковська Д.М. Адміністративно-правове регулювання організації охорони здоров'я при соціально небезпечних захворюваннях: дис... канд. юрид. наук.: 12.00.07. Київ, 2016. 215 с.
50. Шепелюк С.І. Особливості становлення та розвитку туристичної індустрії в Україні. *Вісник ДІТБ*. 2013. №17. С. 262 – 268

51. Ярмак І.М. Поняття і зміст принципів публічності, законності, компетентності. *Наше право*. 2014. № 1. С. 174-180.

52. A Global Look at Public Perceptions of Health Problems, Priorities and Donors: the Kaiser / Pew Global Health Survey. URL: <https://www.kff.org/global-health-policy/poll-finding/a-global-look-at-public-perceptions-of/>.

53. Could Turkey hit US\$3 billion from medical travel? URL: <https://www.laingbuissonnews.com/imtj/news-imtj/could-turkey-hit-us3-billion-from-medical-travel/>

54. Euro Health Consumer Index 2018. Health Consume Powerhouse (HCP). 2018. 66 p. URL: <https://healthpowerhouse.com>

55. Gerl R., Boscher L., Mainil T. European Competence Centres for Health and Medical Tourism – 2010. *Medical Tourism Magazine*. 2009. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/>

56. Internation Association of Physicians in Medical Tourism. 2019. URL: <https://www.medtourdoctors.com/pro-assotsiatsiyu/>.

57. Medical Tourism. A Global Platform for Healthcare Ecosystem. URL: <https://www.medicaltourism.com/mta/home>

58. Research Reports in Healthcare. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry/healthcare>

59. UNWTO: International Tourism Highlights, 2019 Edition. URL : <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>

Виконав: студент
магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та _____ Олексій СТЕПАНИШИН
адміністрування заочної
форми навчання

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
публічного управління та
адміністрування _____ Ганна ДІЛЬ

**Робота допущена до
захисту:**
завідувач кафедри
публічного управління та
адміністрування,
д.держ.упр., професор _____ Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ